

Værfts-Magazinet

Utgitt av

Fredriksvern Verfts Venner

Nr. 1

Mars 2003

2. årgang

Fredriksvern Verfts Venner

Innhold:

Formanden har ordet.....	3
Fra styret: Årsberetning 2002.....	4
Minnehallens åpning i 1926.....	6
Gloppe vid. Skoles tegninger.....	11
Guidetjeneste.....	13
Lokalbåten D/S "KVIK".....	15
Fra "Spreng-granaten".....	17
Portrettet: Per Inge Olsen.....	19
Verftets bygninger: "Vakta".....	21
Et gammelt brev blir oversatt.....	24
Skjulte skatter i Stavern.....	25
Fotoalbum – Fritz Deberitz.....	27
Tordenskjold-statuen avsløres i 1935.....	29
Flyulykke utenfor Rakke – 1945.....	32

Foto forside: Øvre leir – eller dagens hovedport –
en sommerdag ca. 1960.

Foto: Rune Sorlies fotosamling.

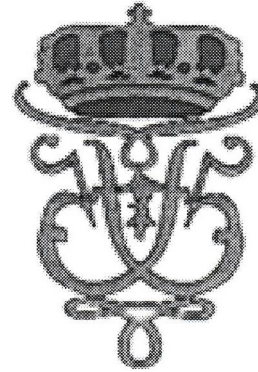
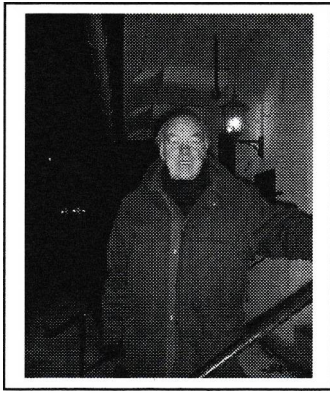
Foto tittelblad: Avmarsj fra leiren etter endt prøveskyting med
kanoner på Rakke i februar 1936.

Foto: Fritz Deberitz

I redaksjonen:

RUNE SØRLIE
JAN EGIL FJELD
YNGVE RAKKE

Redaktør
Medarbeider
Fotograf

Formanden har ordet:

Godt og vel ett år har gått siden Fredriksvern Verfts Venner ble stiftet. Dette skjedde som kjent den 31. januar 2002. Det første årsmøtet ble avviklet på Hotel Wassilioff allerede den 21. mars. Her ble vedtektene fastsatt, styre og råd ble valgt, og arbeidsdagen kunne begynne. Det kan dermed være på sin plass å ta et lite tilbakeblikk, for å se om de forventningene mange hadde til foreningen den gang har blitt innfridd.

Det var mye å gripe fatt i for det nye styret og det ble behov for mange og lange møter. Årsberetningen som er gjengitt et annet sted i dette Værftsmagazinet kan fortelle mer om det. For et år siden var usikkerheten omkring Fredriksvern verfts fremtid meget stor, og dette bekymret mange. Folk i Stavern ønsket at verftet skulle få en verdig behandling og ikke bli et økonomisk objekt hvor verdifull kultur og historie ble overkjørt. Målet ble dermed å lage en organisasjon som ble så sterk at den kunne få innflytelse i saker som angikk bruken av det historiske verftet og vedlikeholdet av det.

Mange meldte seg spontant inn som medlemmer, og det var tydelig at interessen for å ta vare på verftet var stor.

Det er også tydelig at stiftelsen av foreningen ble gjort i rett tid. Vi har seilt i medvind hele året og mange har vært positive til arbeidet, penger har derfor kommet inn, og mye har vokst og grodd. Her bør utviklingen av museet nevnes, guidekurset og Værftsmagazinet. Samarbeidet med Forsvarsbygg, som er verftets nye eier, har vært godt og vi har fått den innflytelsen som vi med rimelighet kunne håpe på. Et samarbeide med Forsvarsmuseet og Marinemuseet bør innledes og utvikles i tiden som kommer.

Det samme bør skje med forholdet til Larvik Museum. Den store usikkerheten om leirens fremtid for ett år siden ble heldigvis avklart da Justissektoren anla sitt kurs- og øvingscenter her. Det er imidlertid fortsatt noen mørke skyer på himmelen, og fremtiden er enda noe usikker. Først i mai vil det være mulig å få vite noe mer sikkert. Da vil Justisdepartementet ha bestemt seg for om de vil benytte leiren i fremtiden, og hvilken virksomhet de ønsker å ha her. Dermed vil også vår forenings levevilkår innenfor vollene bli avklart.

I fremtiden håper vi at det kan åpne seg muligheter for å få etablert et samarbeide med både Larvik Museum, Venner av gamle Stavern og Yngve Rakke om å få samlet utstillingene under en felles paraply. Kanskje vi kunne klare å få etablert et innholdsrikt Fredriksvernmuseum på verftet som kunne presentere den sivile og den militære historien både på land og sjø. Av andre oppgaver som vi bør fortsette å jobbe med, nevnes Værftsmagazinet, utvikling av Galeimuseet og utdanning av guider. Verving av nye medlemmer er også en viktig oppgave. Dette blir mange store oppgaver for et lite styre, og det er et spørsmål om ikke organiseringen av arbeidet i foreningen burde tilpasses dette på en bedre måte ved at det for eksempel opprettes arbeidskomiteer med ledere som også sitter i foreningens styre. Det første driftsåret vårt har vært en suksess. Dette skyldes først og fremst at styremedlemmene har vært både driftige og dyktige. Når jeg nå etter eget ønske trekker meg tilbake som leder for foreningen, vil jeg takke alle styremedlemmene for et utmerket samarbeide og en positiv vilje til å arbeide for Fredriksvern verfts beste. Det er takket være styremedlemmene at vi kan si at foreningen har svart til forventningene og at det første driftsåret må karakteriseres som en suksess.!

Hans Støvern

ÅRSMELDING 2002

Styrets arbeid

På første styremøtet konstituerte det valgte styret seg, og verv ble fordelt som vist overfor. På samme møtet ble det besluttet at varamedlemmene skulle innkalles til samtlige styremøter, for at de skulle være oppdaterte på saker under behandling. Samtidig oppnådde vi større bredde/kompetanse under diskusjoner/saksbehandling. Dette har fungert bra. Det har vært avholdt 11 styremøter og 1 medlemsmøte siden etableringen av Fredriksvern Verfts venner (FVV), og det er registrert 20 saksnr. i 2002. En sak har beholdt sitt saksnr. selv om den har vært behandlet flere ganger før endelig beslutning/ferdigbehandling. Saksliste – se vedlegg.

Etter at styret hadde fått de fleste administrative ting på plass (postboks, kontonummer, medlemsoversikter, nettbanktilknytning, trykksaker og logo, møteplan mv), har det vært noen hovedsaker som har preget det første driftsåret.

Avskjedsfest for LSS. Dette var den første saken av noen størrelse vi jobbet med, i samarbeid med sjef LSS og Larvik Kommune. Underveis i arbeidet og spesielt ifm avviklingen av arrangementet var Venner av Gamle Stavern en god samarbeidspartner. Både ift fram møte og omtale i ØP, må vi som delarrangør si oss fornøyd med måten lokalsamfunnet takket av LSS på.

Opplæring av guider. Etter at Galeimuseet ble etablert ifm med Verftets 250-årsjubileum, har det vært tilgjengelig for publikum i sommermånedene. Ved avviklingen av LSS var dette en av de utfordringene FVV måtte ta på alvor, dersom vi overhodet skulle klare å oppfylle vår

formålsparagraf. Ved å evaluere det som hadde foregått tidligere oppimot nye utfordringer og kanskje utvidet tilbud, ble det besluttet å gjennomføre et guidekurs. For å favne hele historien til Verftet må framtidige guider også ha kjennskap til den militære bebyggelsen utenfor vollene – inkludert Fredriksvern kirke. Sammen med Larvik Turistforening og Dyveke Bast utarbeidet Hans Christian Kjeldsen et kursopplegg. I løpet av 6 kurskvelder på drøye 3 klokke timer hver, har 23 potensielle guider fått et bakteppe for hvorfor det nettopp i Stavern ble anlagt et verft. I tillegg har man klart å favne de viktigste begivenhetene på og omkring verftet ved å bruke ressurspersoner med kunnskap langt utover hva som forventes av framtidens guider. 13 februar ble det holdt kursavslutning i Smia, hvor deltakerne fikk sine kursbevis sammen med en enkel bevertning.

Medlemsblad. Lokalpatrioten Rune Sørli tok på styremøte 10 september initiativ til å etablere et medlemsblad. Med arbeidstitel "Verfts-magazinet" bestemte han selv dato for første utgivelse. Med en liten redaksjonell stab ble bladet distribuert til alle medlemmer før jul – med noen problemer av trykkermessig art. Vi har fått mye positiv tilbakemelding på magasinet, og kan forsikre om at neste nummer er under arbeid, med forbedret layout. Målsettingen er 4 nummer pr år, og redaksjonen mottar gjerne stoff fra medlemmer i foreningen.

Medlemsverving. Styret har i forhold til medlemsverving litt dårlig samvittighet. Vi har hatt saken oppe til debatt på flere møter, men overlater til påtroppende styre virkelig å gjøre noe med denne saken, da vi mener det finnes et stort potensiale for å øke medlemstallet.

Guidetjeneste. Styret ser fram mot utfordringene som ligger i å presentere Fredriksvern verft i et utvidet perspektiv med nyutdannede guider. Under "Glade dager" til sommeren legger vi opp til 2 guidende turer på og utenfor verftet pr uke, i tillegg til at vi forbereder oss på å motta oppdrag direkte fra grupper/gruppereiser. Dessuten vil Galeimuseet bli åpent separat, med inngang fra kortveggen, noe vi regner med vil gjøre det lettere for publikum å finne veien til museet.

Økonomi

Som det vil framgå av foregående års reviderte regnskap, har FVV en rimelig god økonomi etter et års drift. Det er flere årsaker til det, men oppstartsgave fra foreningen "Glade dager i Stavern" og direkte og indirekte gaver fra LSS samt medlemskontingent har gitt oss kroner på bok. Når vi i tillegg ikke har hatt store utgifter, og det etablerte "Verfts-magazine" balanserer med annonseinntekter relatert trykkeriutgifter, ser ikke styret å kunne foreslå noen økning i kontingenten. Dette bør forventes til vi evt iverksetter prosjekter som påfører oss betydelige utgifter. Når det er sagt, har vi allerede påbegynt en liten strategi for å tiltrekke oss sponsorinntekter.

Selv om vi i første driftsår har hatt et godt samarbeid både med Forsvarsbygg og Justissektorens kurs- og øvingssenter, er vi spente på hva situasjonen på verftet blir pr 1 august 2003. Det vil bli avgjørende for vår videre lokalisering på verftet og gi premissene for evt leieutgifter på tildelte lokaler.

Avslutning

Styret vil takke alle som har bidratt, både i forkant av etableringen og under første års drift, til at Fredriksvern Verfts Venner er en realitet, og ser ut til å være liv laga som et utfyllende element til allerede etablerte foreninger og lag i Stavern. Det er jo slik i et lite lokalsamfunn at mange mennesker er involvert på flere arenaer – og kanskje er nettopp *det* Staverns styrke som lokalsamfunn - engasjerte og entusiastiske innbyggere som bryr seg og tar ansvar !!

**RESULTATREGNSKAP 2002
FREDRIKSVERN VERFTS VENNER**

Kontonavn	Debet	Kredit
Kontigenter		10400,00
Museum		9271,50
Gaver		33250,00
Verfts Magazin		6000,00
Kurs	196,40	
Møter	4349,00	
Rekvisita	2763,80	
Porto	2334,50	
Gebyr	1360,40	
Diverse	48,00	
Renteinntekter		316,00
Årets overskudd	48185,40	
	<u>59237,50</u>	<u>59237,50</u>

Balansekonto 31.12.2002

	Debet	Kredit
Kasse	460,00	
Bank	47725,40	
Egenkapital		48185,40
	<u>48185,40</u>	<u>48185,40</u>

Stavern 24.02.2003

Mette Tangen Snildal
Mette Tangen Snildal

FVV - Budsjettforslag for 2003

	<u>Inntekter</u>	<u>Utgifter</u>
Kontigent 200 medlemmer	20.000.-	
Salg av bøker, rekvisita mv	20.000.-	
Guiding(inkl museet)	15.000.-	8.000.-
Værftsmagasinet	40.000.-	33.000.-
Møter og kurs	2.000.-	5.000.-
Adm utg.(porto,rekvisita mm)		8.000.-
Andre inntekter(gaver, sponning)	<u>15.000.-</u>	
	112.000.-	54.000.-
Til disp for prosjekter ved verftet		<u>58.000.-</u>
Sum.....	<u>112.000.-</u>	<u>112.000.-</u>

FVV – Styre 2003

Leder:	Per Inge Olsen
Nestleder:	Hans Christian Kjeldsen
Kasserer:	Mette Tangen Snildal
Sekretær:	Terje Skjølberg
Styremedlem:	Hans Johan RøsJORde
Styremedlem:	Kirsten Korsdal
Styremedlem:	Arnfinn Malme
Varamedlem:	Roger Staurseth
Varamedlem:	Elisabeth Tombre
Varamedlem:	Hans Støvern
Varamedlem:	Dag Oppen Berntsen

Minnehallens innvielse - både glede og ergrelse

Av Rune Sørli

Da vi nå, snart 80 år etter, hører om den gang Minnehallen ble åpnet, tenker vi på Kong Haakon som ble hyllet av jublende folkemasser - militærets musikkorps som pompøst spilte - Herman Wildenvey's høytidelige opplesning av sine dikt, og alle de storslåtte taler av høytideligheter. Men bak all jubel og festligheter skjulte det seg en del ergrelser - særlig blant media - men også hos folk fra Stavern. Dette kom da også til uttrykk i avisspaltene i dagene som fulgte etter begivenheten, som fant sted søndag 1. august 1926.

Debatten gikk høyt når det gjaldt dette minnesmerket i Stavern - særlig i politiske rekker ble det reist kritikk i tiden før byggingen tok til - men den ble ikke mindre etter at den ble åpnet. Det var særlig arbeiderbevegelsen som lot seg irritere over begivenheten rundt dette byggverk.

Søndag den 1. august 1926 kl. 13.00 sto Stavern "på hodet". Det var ventet kongebesøk, med mange andre prominente herrer i hans følge. Datidens media oppbud var

stort, både filmfotografer og vanlige sådanne, hadde gjort sitt inntog. Høyere offiserer hadde nye presser i benklærne, og

deres soldater ventet spent mens de konsentrerte seg om den innøvede sangtekst. Folk flest gikk "man av huse" for å overvære begivenheten, og vaktmannskaper fra kommunen og forsvaret hadde sin fulle hyre - aldri hadde lille Stavern opplevet maken til festivitas.

Så tikket sekundviseren mot kl. 13.00....og med militær nøyaktighet ankom det storslåtte følge på den smale stien mot Minnehallen. Folk jublet av full hals - hjemmelagede flagg vaiet - journalistene famlet med skjelvende finger mot utløseren på kameraene..... festen var igang.

Men det var ikke bare idyll - om vi leser i avisene dagen derpå. Flere journaliser og enkelte av Staverns egne borgere, hadde noe å innvende til det hele. Først ser vi litt på hva Arbeiderparti-organet og lokalavisen "Nybrott" skrev dagen før begivenheten.

Stavern i festskrud i morgen.

Når Minnehallen for de krigsforliste sjømann imorgen får sin innvielse vil dette skje under ekstra arrangement og store høytideligheter. Landets konge og andre storborgere vil være tilstede, og det er da ganske naturlig at der gjøres stor stas av høytideligheten. 2018 mand omkom med norske skibe under krigen, og av disse var naturligvis de aller fleste norske. Nu skal altså disse to tusen få sitt æresminne. Minnehallen som er opført etter arkitektene Bjercke og Eliassens tegninger, er på samme mausoleum og sjømerke. Den er bygget i pyramideform, som gir den et monumentalt preg. I toppen av den 22 meter høye bygningen er der anbragt et kraftig lys som kaster en strålebundt rett tilværs. Trappen og inngangen til hallen er lagt mot syd, så man innenfra har et stort utsyn over havet. Hallen er utført av natursten. En dobbeltarmet trapp fører ned til underetasjens rum - krypten. I dette er vegger og tak kalket, mens gulvet er belagt med granitheller. Kopperplatene med de omkommenes navn er anbragt på sydveggen mot trappen. Et kenotafium i form av en smukt behandlet ekekiste fastslår rummets alvorlige karakter, og blir samtidig dets dekorative midtpunkt. Trappetrinn innhugget i pyramidens nordvegg med smekkeret rekkverk og jernbøiler gir fyrvokteren adgang til balkongen omkring det lille rum i hallens hvelv. Inne i selve hallen er det bygget et alter. I dette er innhugget i sort granitt en rekke skjønne vers - av Wildenvey. Innvielsen foregår kl. 1. Ved kongens ankomst

Kong Haakon taler, mens filmavisen foreviger begivenheten. Foto: Vestfold Fylkesmuseums fotoarkiv.

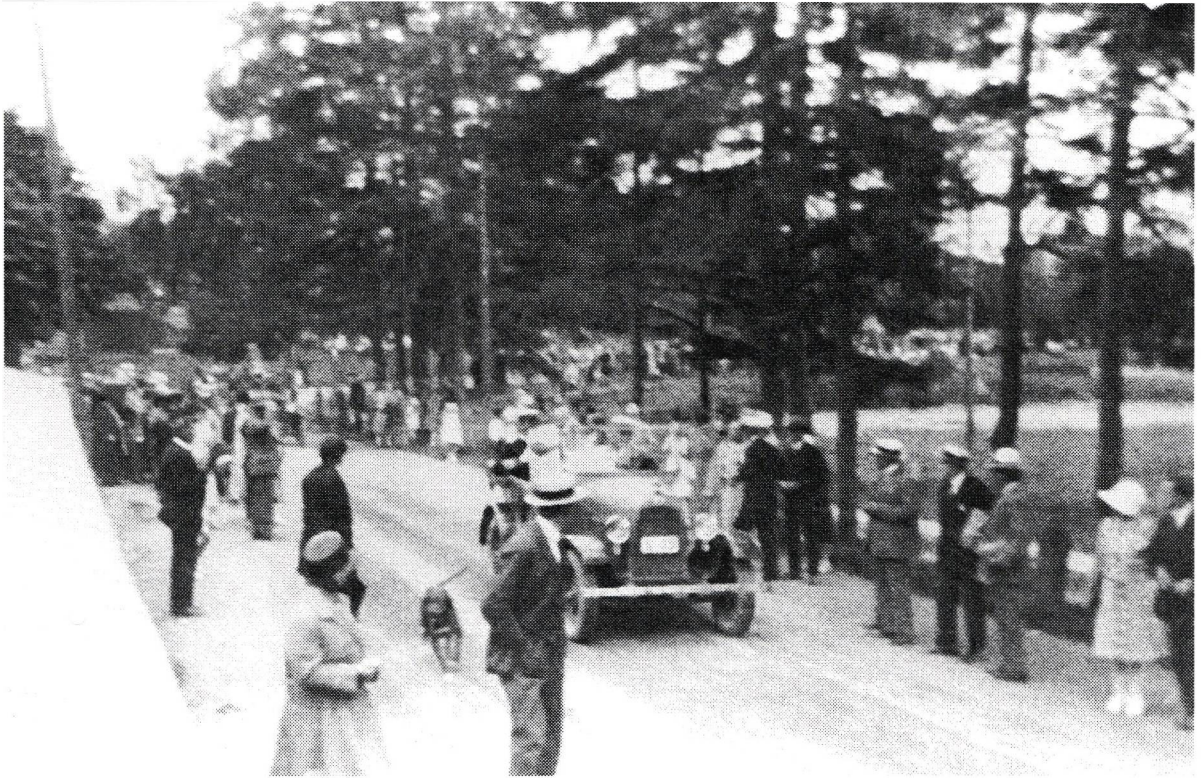
Derefter bønn av pastor Bugge, med en salme forfattet av samme. Herman Wildenvey leser så alterets inskripsjon, hvorefter kaptein E. Tønnesen holder tale. Efter talen overtas hallen av kongen som derefter nedlegger i alteret de krigsforlistes navner. Derefter følger kranspålegging, og tilslutt blir der defilering gjennom hallen med navneinnførelse i fremmedordboken.

I referatet som sto å lese i «Nybrott» den påfølgende mandag, var en blandet sak av festrus og misnøye. Her er artikkelen som var plassert på side 2, mens man fant førstesiden verdig til nyheter som: «Hovedstaden i varmen» - "Når vil kornmonopolet bli opphevet?", og «Fangen forsøkte å henge seg».

Minnehallens fest

Fredriksværn lå pyntet og smilende i solskinn igår da den lange bebudede innvielse av minnehallen skulde foregå. Der blev et veldig innrykk av tilreisende, og bilenes antall var visstnok oppe i tusentallene. Det sies - uten at vi kan fastslå det - at det der igår var henimot 10 000 mennesker i Stavern. Deriblandt var også Kong Haakon. Han blev møtt med et hurra ved ankomsten, og deltok så i det fastsatte program. Herav fikk vi hverken se eller høre noe. Vor mann kom ikke innenfor hørevidde. At ikke alt var som det skulde være ved arrangementet vil man forstå aller best ved å lese den kritikk høyrebladet «Amtstidende» gir de arrangerende. Bladet skriver:

- Rundt omkring på bergrabbene satt og sto så publikum. Disse menneskers kamp for å få et glimt av høytideligheten er et kapittel for seg

Kong Haakon blir hyllet av både Staverns befolkning og tilreisende, da han "biles" ut til Minnehallen opp Baneveien utenfor kirkegården. Legg merke til hunden midt i bildet,- trolig noe forvirret av de mange hurrarop, jublende folk og biler. Foto: Vestfold Fylkesmuseums fotosamling.

selv og kanskje burde det ikke nevnes. Imidlertid vilde det være løgn i vår munn, hvis vi sa at arrangementet der ute var utmerket. Det var akkurat det motsatte, og vi må - så nødig vi ønsker det - uttale vår sterkeste beklagelse over, at de fleste civile mennesker, som var reist der ut med store forventninger, fikk inntrykk av at det hele var arrangert for en snever klikk, og ikke for det store publikum. Der blev rettet bebreidelser mot avisene for at de hadde skrevet sådan, at man hadde fått inntrykk av at publikum var velkommen til Fredriksværn ved minnehallens innvielse. Når man helt fra begynnelsen fikk det motsatte inntrykk, er det ikke avisenes skyld, ti de må ha svevet i den villfarelse, at dette virkelig var et arrangement, der det ville bli tatt størst mulig hensyn til publikum. Flere timer før kongens adkomst ble veiene til minnehallen - ja endog til badestedet Skråvikan (!) avsperrret. Enkelte steder stod der endog soldater med bajonetter på geværer!! - Kan man da ikke komme utover til hallen? blev der spurt.

- Joda, man måtte bare gå efter veiene! Ta berget fatt ble det svart - og mange fulgte oppfordringen. Det var rent redselsfullt å være vitne til den klatring og entring som foregikk av barn og voksne. Følgende uteblev da heller

ikke, idet i allefall et par damer brakk benet, og måtte bæres til sykehus. Heller ikke da høytideligheten var forbi fikk man lov til å forlate stedet ved å følge veiene mens kongen med de innbudene var inne i hallen. Man måtte klatre tilbake igjen. Hvem der har ansvaret for dette arrangementet, så kan og bør det ikke holdes tilbake en bemerkning om, at det var yderst slett og ødela totalt dagen for tusenvis av tilreisende, som tildels var kommet langveisfra. Likeså mange forventningsfulle ansikter man kunne se i bilene til Fredriksværn om morgenen, minst like så mange skuffede kunne man iaktta ved tilbakereisen om aftenen. Førøverig refererer vi her festlighetene efter de gjennom telegrambyrået lørdag utsendte meddelelser.. Den lokale presse hadde ikke fått noe adgangskort, og blev av de elskverdige militære personer henvist til å klatre oppover fjellet, for om mulig få et glimt av festlighetene. Herfra var det dessverre for oss, som for alle andre, umulig å opfatte talene. Det var også en liten notis under spalten: LARVIK - her sto følgende under overskriften: Flere brukne ben. Flere brukne ben meldes om fra Fredriksværn igår. Nogle skadede personer blev båret til kysthospitalet. I Skråviken var det et yrende badeliv efter høytideligheten.

Sjømennenes Mindehal.
(Innvielsesdagen)

ENERET: FOT. N. SKARPMØEN, OSL

Postkort som viser området ved Kaken på innvielsesdagen. Postkort: Rune Sørli's private samling.

Flere hundre mennesker fikk seg her en kjølig avrivning etter maset.

Videre sto å lese:

Rutebilene Larvik - Fredriksværn hadde en travel formiddag igår. Alle gikk fullstappet herfra så ofte de bare rakk å komme tilbake. Det var vel så å si en rekorddag for kjørende i går.

Så kom tiden for reaksjonene i dagene som fulgte - og her ble det ikke spart på «kruttet». I onsdagsavisen til «Nybrott» den 4. august 1926 sto følgende å lese i lederen, med overskriften:

«Et minne, ja!»

Minnehallens innvielse ble altså en skuffelse for det brede lag av befolkningen. Mange sjøfolk og eldre, veltjente samfunnsborgere møtte op for å bivåne avsløringen. De blev møtt av vaktposter med bajonetter på geværet. Krigsforliste etterlatte blev stoppet av politiet: Hit og ikke lenger!!! Det var kun noen få utvalgte som var forbeholdt æren å komme inn i det forjettede Kana`ans land. I de lokale borgeraviser rettes der skarp kritikk over den institusjon eller de personer, som hadde med arrangementet. Vårt høreblad har således tatt bestemt avstand fra «klossmajorene» som de tituleres. Vi kan blotfullt ut underskrive den reiste kritikk, men vi må tilføie at vi finner det sørgelig og ytterst beklagelig, at denne

«minnenes hall» selv ved innvielsen skulle reise seg et minne som i lange, lange tider vil stå i befolkningens erindring som en skamstøtte.

Det blir jo på den måte rett og slett et narrespill.

Man får hold oss undskyldt, at vi nu ripper op i det, som vi trodde skulde være dødt og begravet: å bruke så ustyrtelig mange penger som en halv million kroner til et gollt og kollt sten-minne for de mange friske ungdommene som ofret liv og sitt varme blod for lannet i krigens tid. Vi mente at disse midler kunde vært anvendt til et ganske annet og adskillig varmere minnesmerke enn den blod- og livløse stenkolos som skulde reises. Men småfolk blir sjelden hørt.

Vi blev oversett.

Vi fikk stener for brød.

Det skulde bli så gjillt med dette minnesmerke for de drepte sjøfolk. Et varig minne.....

Og så går man hen å lager et sorgens og skuffelsens - ja, bitterhetens minne med en narraktig og jålete «høytidelighet» for den snevresete krets av vårt lands «bursjoasi», de som intet har følt og intet har lidet....mens folket, som står i den nærmeste og mest intime forbindelse med dem, ja sogar er nærbeslektet med dem, for hvem stasen iscenesettes, de jages vekk av politiet - og endog av militære med skarpe våpen. Jo, det er en nydelig - en delikat affære man

innbydes til å være med på. Nå skal vi ikke gjøre denne kritiske historien for lang, men avslutter med hva det sto å lese i lederen allerede dagen etter, torsdagsavisen den 5. august, under overskriften:

Minnehallen.

Under salmetoner og prestesnakk, med guds ord og Wildenveys, med konger og gesandter, med statsråd Christiansen og annet fanteri har det norske borgersamfunn innviet et monument for de sjømenn som led døden for de tyske undervannsbåters våpen. Det hele er meget smukt - all slags lyrikk - fra den gudelige til den verstligste, fra «Ja vi elsker» til «tra-la-la-bom-de-ej» er tatt i bruk. «Alle» var tilstede og «alle» talte. De eneste som ikke var der var sjømennene. De døde var lovlig undskyldt. Man kunde ikke i den humbug-sarkrofag som blev bedekket med de nordiske lanns farver, engang ikke legge knoklene av den «ukjente sjømann». Kisten var tom - håpløst fortvilet tom. Og de som sto omkring den, kongen, diplomatene, presten, offiserene og dikteren var alle like tomme, deres tårer var tørre, eller de var rørt over sine egne ord. Og disse redere som satt hjemme å gråt når deres radioapparater sto på tårer! Tenkte de på hvorfor disse sjømenn hvis minne her hyldes, hvorfor de fallt? Fallt de, som de fete gloser sa, for å skaffe landet mat? Løgn og atter løgn. Den kunde vært skaffet uten at det hadde kostet et eneste menneskeliv. , Nei, de fallt for å skaffe rederne de millioner - de hundrevis av millioner som de sølte bort i ødselhet og i vanvittige spekulasjoner.

Det var ikke for å skaffe vårt land mat sjømennene fant døden i bølgene - det var for å skaffe mat til England og ammunisjon til Frankrike - og penger til rederne.

Derfor har man ventet litt for å reise denne minnehall. Man har i ventetiden fått tid å glemme hvad man virkelig skyldte disse sjøfolk, deres etterlatte og deres efterfølgere. Dem har man ingenting gjort for og akter ikke å gjøre noe heller. For rederibedriften er sjømannens grav i havet den billigste.

Heldigvis i dag ser vi på Minnehallen som et symbol som vi kan være stolte over. De tilkommende navneplater fra annen verdenskrig har også fått sin plass. Det eneste som kanskje burde vært opprettet, er lysstrålene i vinduene på toppen - dette ville nok gitt en god effekt, trolig kommer dette nok i konflikter med kystreguleringen fra fyrvesenet.

Alterinskriptionens to første vers.

ALTERINSKRIFTIONEN

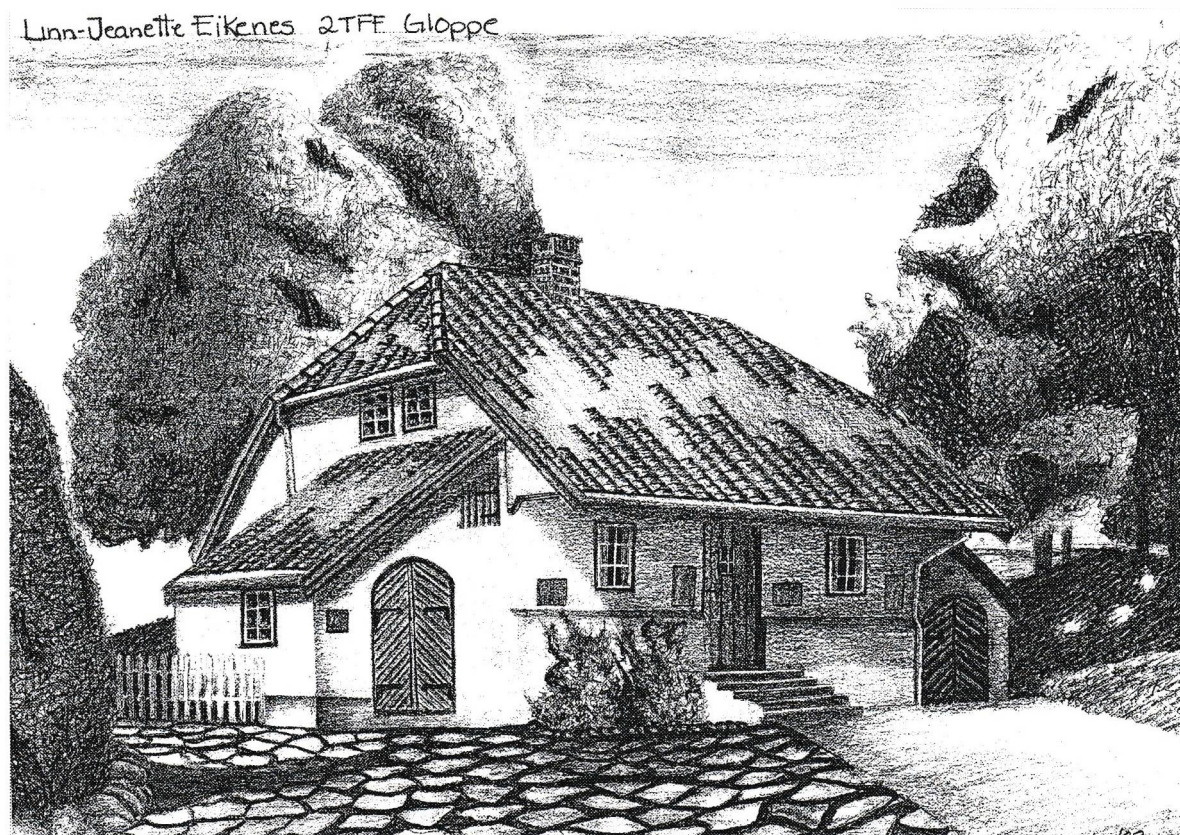
forfattet av Herman Wildenvey.

Landets egne, mand og kvinde,
Konge, folk og raad,
reiste dette æresminde
over sjømænds daad.
Her hvor hav og land som brødre
deler storm og sol
samles søsken, fædre, mødre,
om et stort symbol.

Og symbolet, pyramiden,
med dens flammetop,
sten og ild som trodser tiden,
gror av fjeldet op.
Her hvor sjømandsminder værnes
trygt mot tidens vold,
straaler nu en mindestjernes
lys til alle hold.

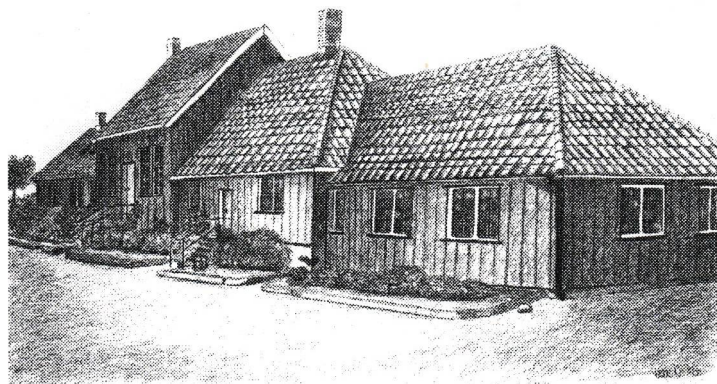
Unge kunstnere fra Gloppe vid. Skole Skaper ”godbiter” fra Verftet

Av Rune Sørli

Tegning: Linn-Jeanette Eikenes

Det er bare til å ”gi seg over” – for maken til tegninger som skapes ute på Gloppe videregående skole skal man lete lenge etter. Det klasse 2 TFFB som i fjor høst fikk i oppdrag å reise til Fredriksvern Verft å skape motiver fra den gamle bebyggelse. Da jeg gjestet skolen under ”åpen dag” ble jeg målbundet av de tegninger som møtte meg langs veggene i klasserommet – og et gammelt Stavernshjerte hamret mens jeg studerte de mange kunstverkene. Her presenteres et lite knippe av disse godbiter – og jeg ønsker bare god fornøyelse.

STAVERN TORG

LENE NILSSON 2TFFB, GLOPPE VGS.

Tegning: Lene Nilsson

Bak f. Venstre:

1. Lene Nilsson
2. Ida Cathrine Jacobsen
3. Cindy Elise Rønning
4. Kl. styrer Per Hauge
5. Petter Bommen Tønder
6. Audun Reier Sørli
7. Linda Aksnes Mathisen

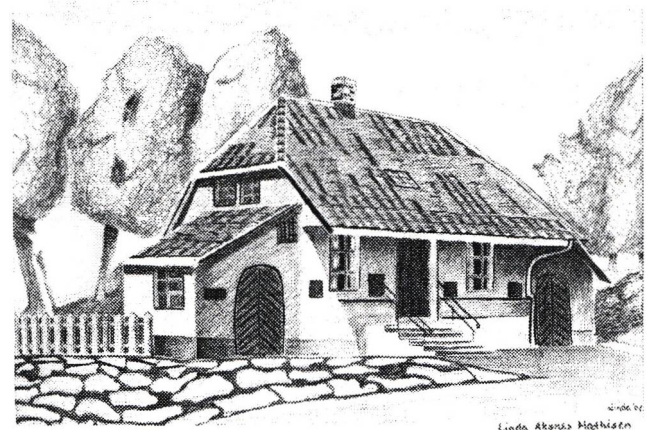
Foran f. Venstre:

1. Espen Engrønningen
2. Janne Therese Kampsveen
3. Linn Jeanette Eikenes
4. Linda Johanne Maria Vorenholt
5. Patrick Antonsen

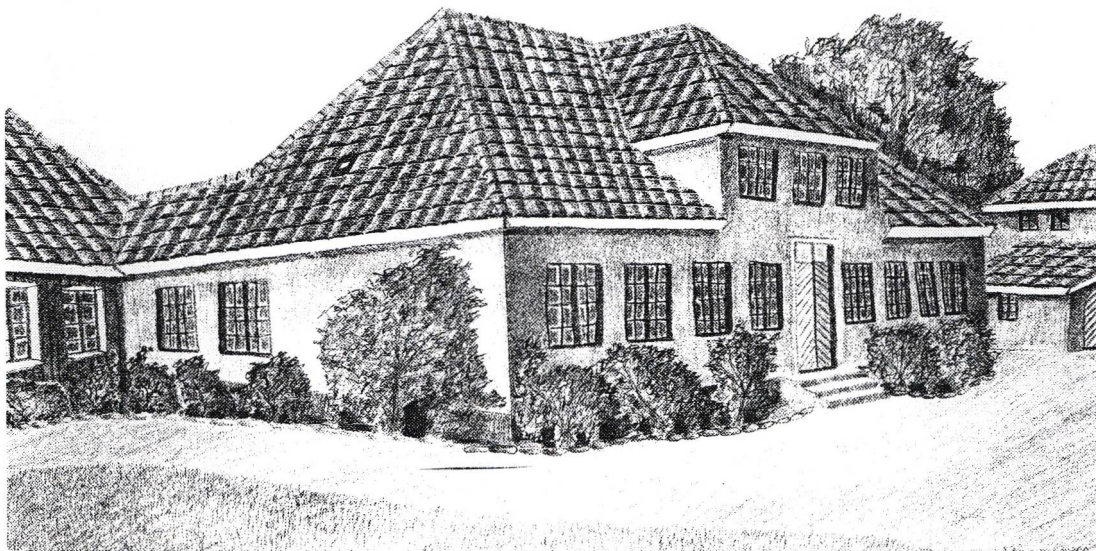
Foto: Photoline
(fra Skolebok 2002/03)

Tegning: Linda Vorenholt

Tegning: Linda Aksnes Mathisen

Tegning: Ida C. Jacobsen

Fredriksvern Verfts Venners guide-tjeneste er nå etablert

Etablering av guide gruppe.

I første nummer av Værfts-Magazinet ble det orientert om etablering av guide-kurs, dets formål og hensikt. Kurset ble gjennomført i henhold til planen med 6 kurskvelder, hver med en varighet på 3 timer. Kurset startet 14 november 2002, og siste kurskveld var 6. februar 2003. Den 13. februar var det en avslutningsmarkering med utdeling av kursbevis. Hver kursdag var lagt opp med et hovedforedrag basert på Fredriksvern Verft, Stavern og området historikk og betydning i vår historie. Foredragene ble etterfulgt av korte presentasjoner av elevene over emner gitt av kursleder, og som hadde tilknytning til stedets historie. Kopier av disse ble gitt til deltakerne. Det bør også nevnes at blant foredragsholderne var professor Gunnar Christie Wasberg og tidligere museumsbestyrer ved Marinemuseet, Steinar Sandvold. En del omvisninger på Verftet og i Stavern ble foretatt. Grunnet kulde og dårlig vær er omvisningen på Citadellet (Stavern Fort) utsatt til mai. Oppgaven med å guide på Fredriksvern Verft og i Stavern setter store krav til guidenes kunnskaper, da stedets historie er rik. Det var derfor nødvendig i tillegg til kurskveldene å drive selvstudier. Boken "Fredriksvern Verft 1750-2000" ble gitt deltagerne, da denne gir en god oversikt. I tillegg var en litteraturliste lagt ut med oversikt

over relevante publikasjoner om stedet. Styret er av den oppfatning at kurset med selvstudier skulle være dekkende for å drive guide virksomhet i Stavern. Det bør nevnes at enkelte av deltagerne hadde drevet med guiding tidligere, dette var privat og deres erfaringer kom kurset til gode. Av de 24 som meldte seg på kurset, fullførte 23, hvilket må sies å være meget bra, og skulle da tilsi at vi nå har rikelig med guider for en stund. Fredriksvern Verfts Venner har nå etablert en guidegruppe som vil være ansvarlig for guiding på området, herunder også Citadellet og Stavern by. Som koordinator for guidegruppen har styret oppnevnt Hans Chr. Kjeldsen, som vil være ansvarlig for fordeling av guideoppdragene. Det er også laget en liste med priser for oppdragene. Vi ser for oss to typer med guiding: Den ene med programmerte turer, blant annet under Glade dager, den andre med forhåndsbestilte turer fra grupper/reiseselskaper. For å markedsføre vår guidegruppe, vil det bli tatt kontakt med forskjellige institusjoner, hvorfra vi ser for oss mottak av oppdrag.

Hans Chr. Kjeldsen

Rettelse: I det forrige nummer (1-2002) ble det skrevet på side 16, at Fram hadde sitt siste tokt i 1902 – jeg har nok slått feil på tastaturet – rett år skal være 1912 og ikke 1902. RS.

GUIDEKURSET 2002/03

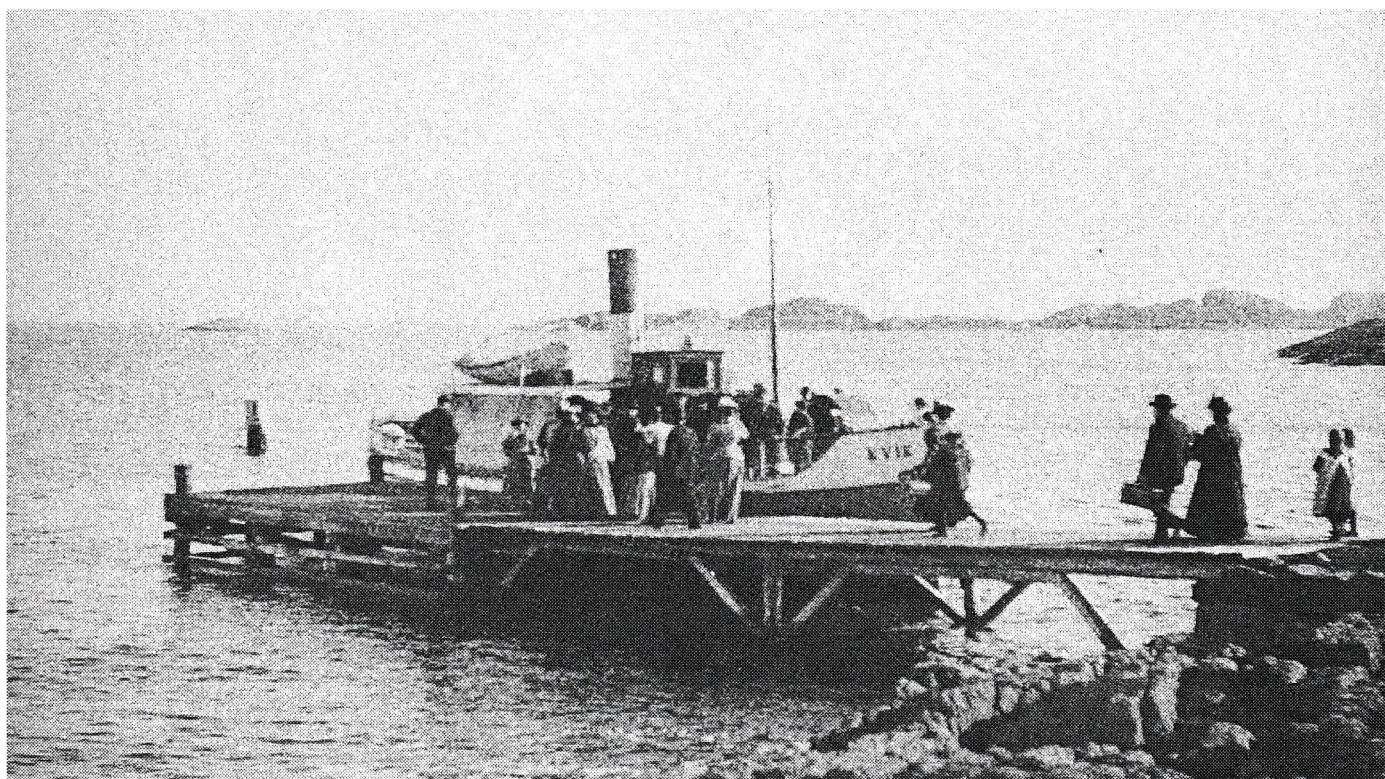
Fra venstre: Edmund Fagernes - Olav Dalen - Torbjørn Hegg - Styrker Danielsen - Marianne Sørli - Gunnar Christi Wasberg - Else Døvle Andreassen - Lisbeth Andreassen - Olav Bjørnflaten - Terje Skjølberg.
Foto: Yngve Rakke

Fra venstre: Finn Otterstad - Gunnbjørn Røkke - Thor Kleppe - Solveig Iglebæk - Hans Chr. Kjeldsen
Jan Egil Fjeld - Arne Haagensli - Per Inge Olsen - Hans Støvern - Dyveke Bast. Foto: Yngve Rakke

Lokalbåten D/S "KVIK"

Av Rune Sørli

Den lokale rutebåten "KVIK" en travel dag på anløpsbryggen ved Agnes.

I vår lille serie om militære og sivile fartøyer, har jeg denne gangen tatt for meg en av Fredriksværns tidlige rutebåter - som trafikkerte strekningen Fredriksværn-Larvik-Agnes. Denne lille rutebåten var like viktig for kommunikasjonen mellom Stavern og Larvik, som bussen er for oss i dag.

I denne lille presentasjonen tar jeg for meg båten "Kvik" året 1916 - en tid hvor folk flest var opptatt av de store hendelser ute i verden med krigen som raste - hendelser som befolkningen i Fredriksværn var nært opptatt av på grunn av alle sjøfolkene ute på havene.

Dagliglivet gikk imidlertid sin gang, med rasjonerer på det meste. De få som hadde motoriserte kjøretøyer - og som kanskje hadde startet med «skyssbil» - hadde heller ingen gode tider i 1916. På bilene ble det etterhvert påført store gassballonger på taket med drivstoff. Disse

kunne være like store som bilen selv. Men kjelene på dampbåtene kunne imidlertid fyres med trevirke, og heldigvis var det god tilgang på ved og kull. Båtens dampfløyte varslet passasjerene som skulle være med i god tid før båten la til kai - og det etterhvert så karakteristiske «ulet» fra D/S "KVIK" skilte seg ut fra de øvrige rutebåter.

Reisetiden var ca. 45-50 minutter (en vei). Når befolkningen skulle til storbyen (Larvik) - var det lokalbåtene "Kvik" eller "Viken" man reiste med.

Livet ombord var neppe preget av stress - man ankom kaien omtrent når man skulle - det hente imidlertid båten ble brukt til andre ting, som syketransport ol. Dette kunne medføre "litt" venting for folk - men man hadde som regel god tid - om man ikke skulle videre med tog eller en annen rutebåt inne i Larvik.

På en vindstille solskinnsdag var det mulig å høre den "dunkende" taktiske lyden fra båten helt fra Larvik og ut til Stavern - likeså kunne man se den sorte røyken fra skorsteinen.

Prisen for en voksen person var i 1916, kr. 0,15 øre. Var man uheldig - eller heldig - alt etter som man så det, gikk båten innom Viksfjord for å hente/avsette passasjerer på ruten. Dette gjaldt i sommersesongen.

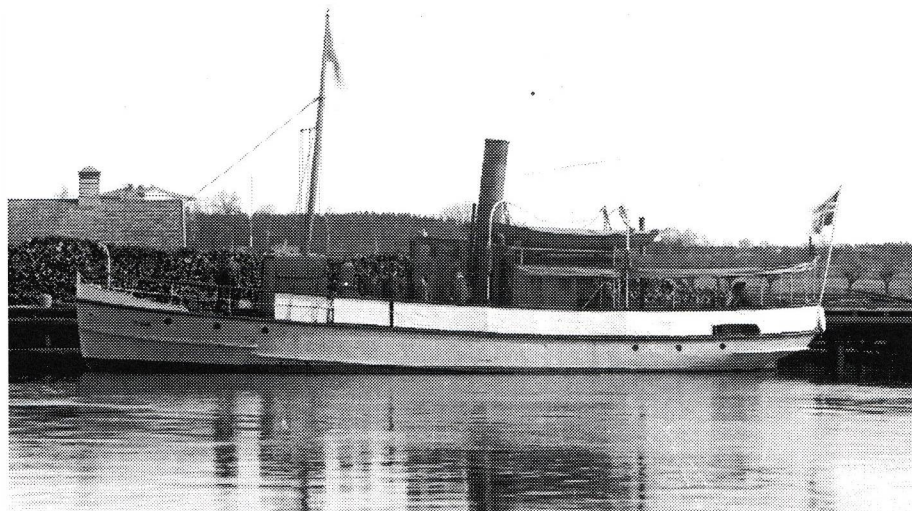
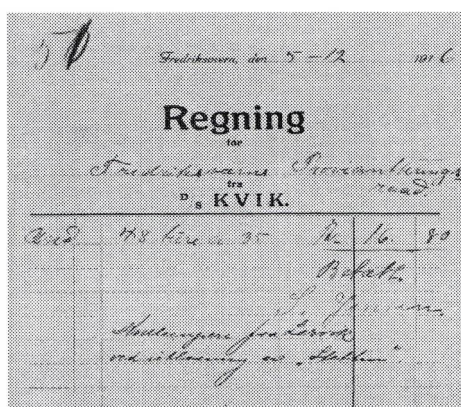
D/S «KVIK» hadde også en betydelig del av transport med små-gods på den samme strekningen, og hyggelige skipsførere sørget å bringe med både pakker, sykler, dyr og alt hva man

kunne tenke seg. Kravet var kun at det kunne medføres ombord, og takstene var slett ikke høye. Rutebåten «KVIK» ble bygget som bygg. nr. 8 ved Porsgrunns mek. Verksted i 1898 for Larviks rederiet Signdahlsen og Lund.

Den ble bygget som kombinert passasjerbåt og slepebåt. Lengden var 60 fot, og registrert som 36 BRT. Den var utstyrt med en 70 hestekrefters Compound dampkjele. D/S «KVIK» var en tid også knyttet til ruten mellom Oslo og Nesoddlandet (1907-12), men ble satt i rute mellom Fredriksvørn og Larvik i 1912 under ledelse av Fredriksvørn & Omegns Dampskipsselskap. Antall passasjer var registrert til å omfatte 87 personer. Senere havnet «KVIK» over på østfoldsiden (Moss) i 1923. Den ble deretter i 1928 ombygget til vannbåt, og gjorde sin tjeneste i Oslo området. Historien til «KVIK» slutter under krigen, hvor den tilslutt ble meldt sunket utenfor Svenskekysten.

„Kvik“
eller
„Viken“
Fredriksvørn—Larvik—Agnes.
Hverdage.
Fra Larvik 9.30 fm., 1.30, 5.
7.30 em.
Fra Fredriksvørn 8, 10 fm.
4, 6, 8 eftm.
Søn- og helligdage.
Fra Larvik: 9.30 fm., 1.30, 5.
7.30 eftm. 9.15.
Til Ødegaard i Viksfjord kl.
10.45 og returnerer til Larvik.
Fra Fredriksvørn: 8.15, 10 fm.
6 eftm. 8.30.
Paa sidste tur anløpes Ødegaard
i Viksfjord.
Agnes anløpes alle ture.

Faksimile fra "Nybrott" i 1916.

Det fantes også en annen D/S "KVIK" - også denne tjenestegjorde på ruten Fredriksvørn - Larvik i tiden frem til 1892 - da den ble solgt over til Tønsberg. Foto: Vestfold Fylkesmuseum - Th. Larsens arkiv.

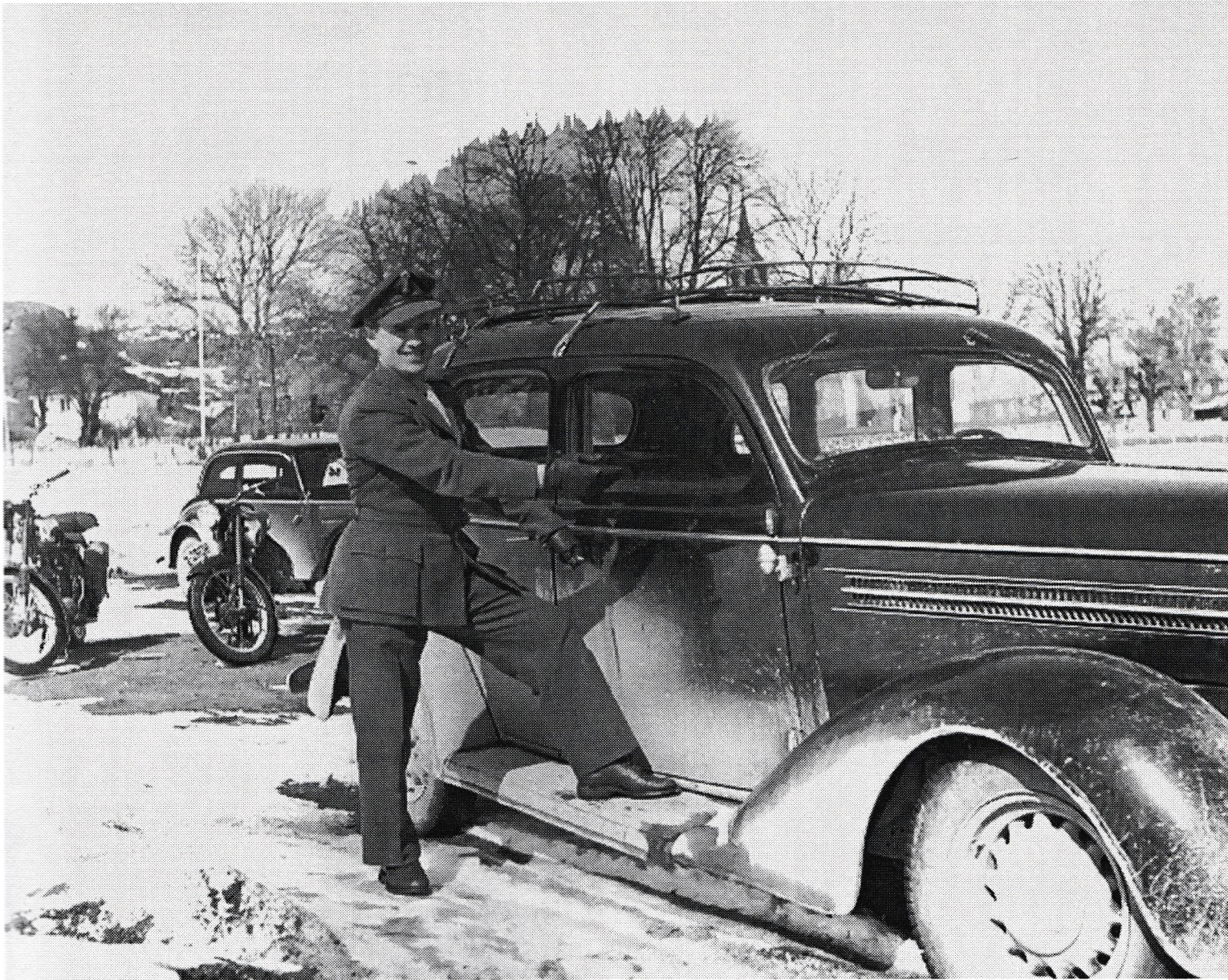
Glimt fra en svunnen tid: "SPRENG-GRANATEN"

Vi har på nytt gjort et "dykk" i arkivet, og funnet en bildeserie av fenrik Strøm, som av en eller annen grunn er fortvilet over denne flotte gamle bilen. Det kommer frem av teksten i Sprenggranaten nr. 5 / 1958 - at fenrik Strøm har et stort ønske om koteletter og surkål, samt at å få kjøpt seg en bil. Bilen er en Dodge D2 Six fra ca. 1938, så den var faktisk en gammel bil allerede i 1958.

Det later til at det dreier seg om en mild og solrik vårdag i midtre leir, på parkeringsplassen utenfor brannstasjonen. Fenrik Strøm har imidlertid reglementerte og blank pussede sko – bilen derimot er verken vasket eller pusset – men så ser det ikke ut til å være noe "futt og fart" i den heller.

Fenrik Strøms høyeste ønske var å få seg bil i 1958 – om det var nettopp denne tilårskommen Dodge han ønsket seg er uvisst.

Vi ringer linje 24.
Fenrik Strøm.
Ja, morn, det er fra Spreng-granaten.
Næ, det var hyggelig da, og så kommer det en lang og fyldestgjørende forklaring på hvorfor, som tilsist blir pakket inn i en lang trillende latter som minner meg om en bil som er litt treg å starte.
Hva er ditt høyeste ønske?
Koteletter og surkål.
Vil det si det samme som du er fornøyd bare du får god mat?
Nei, så ønsker jeg meg dobbelt lønn.
Her måtte jeg da anmode fenriken om å sette opp en søknad om penger fra velferdskontoret.
Andre ønsker?
For å være ærlig så ønsker jeg næ først og fremst et hus, men det ser jeg som uoppnålig.
Hva med bil?
Der traff du spikeren. Bil skjønner du, det er tingen. Det er min store drøm. Har tenkt å kjøpe meg en god brukt vogn til noe mellom 8-10.000 kr.
Tror du ikke en blir makelig anlagt av å kjøre bil?
Det er vel vanskelig å bli det en er. Jeg kan ikke se noen forskjell på å ligge på sofaen eller å kjøre bil. Det ideelle hadde jo vært med en kombinasjon, en såkalt sofabil, men den lar nok vente på seg.
Beta ingsvilkårene?
Halve beløpet kontant og resten i rater på 2 år, anser jeg for en bra ordning.
Et råd til bilkjøpere?
Kjøp ikke en gammel bil, uten at en spesialist du kjenner, har sett og prøvd bilen for deg.
Så ønsker vi at den drøm må gå i oppfyllelse, og vi gratulerer med den eventuelle "sparebøssa".

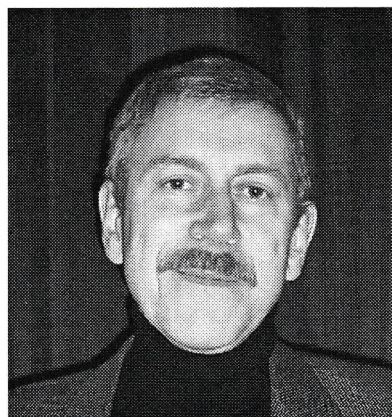

- åsså me di blanke fine skoa i snøn da !!!!

Per Inge Olsen

Siste mann på skansen

Av Jan Egil Fjeld

Den 31 desember 2002 låste oberst Per Inge Olsen sin kontordør og spaserte ut gjennom Verftets hovedport som den siste militære sjef i Fredriksvern Verfts over 252-årige historie. Men - det var også her det egentlig begynte.

Olsen har ingen militære familietradisjoner å vise til. Men etter å ha fullført realskole og handelsskole, sto han der med det spørsmålet utallige andre ungdommer har stilt seg selv opp gjennom tidene:

- hva nå?

Det svaret unge Olsen ga seg selv, var: - hvorfor ikke utnytte den likevel obligatoriske militærtjenesten til å finne ut av det? Dermed ble det befalsutdanning i Stavern, fra sommeren 1963.

I september 1964 var han nyutklekket sersjant, og ble beordret til å utføre pliktjenesteåret på Ørlandet. Under tiden på Ørlandet var han fremdels mentalt innstilt på at dette bare var pliktjeneste. Fremdeles var han ikke inne på tanken om en militær løpebane.

Så fikk han tilbud om jobb ved NATO-hovedkvarteret på Kolsås, og dette var fristende for en 20-årig sersjant. Etter ett år på Kolsås gikk ferden igjen tilbake til Stavern, denne gang til et ettårig offiserskurs. Han ble i Stavern til 1968, tjenestegjorde så nok en gang på Ørlandet, fra 1968 - 77. Under denne tiden ble han forfremmet til løytnant. Deretter bar det til Kjevik. Etter tre år på Kjevik fikk han tilbud om forfremmelse til kaptein. Betingelsen var imidlertid at han måtte dra til Nord-Norge, nærmere bestemt Sørreisa. Den gang var det bare 65% av løytnantskullene som kunne håpe på den tredje sølvstjernen, så dette var en gyllen anledning.

Oppholdet i Nord-Norge varte i 7 år. Han ble i den tiden også forfremmet til major, deretter ble han igjen

beordret til Stavern. Dette var helt i tråd med familiens ønsker, ettersom kona er fra Bø i Telemark og har familie i Larvik. Tjenesten i Stavern besto i å være hovedinstruktør på Forvaltningsskolen.

Denne gang ble det et toårig opphold i Stavern. I denne perioden gjennomgikk han også Luftforsvarets stabsskole. Familien hadde nå bestemt seg for å gjøre dette stedet til sitt hjem. Imidlertid ble han igjen forfremmet - til oberstløytnant - og ombeordret som sjef for Beordringskontoret i Luftforsvarsstaben. Plutselig var det nå han som skulle beordre sine øvrige offiserskolleger. Tjenesten varte fra 1989 - 92 og inkluderte utdanning ved Forsvarets Høgskole.

Men - når man er underlagt Forsvarets beordringsplikt, må man være innstilt på å flytte på seg. Etter tre år gikk ferden igjen til Stavern, denne gang som sjef for Administrasjonsgruppen. Og selv om det var her han etter hvert begynte å føle seg hjemme, ble også denne beordringen av kort varighet - men ombeordringen hadde sine fordeler: Den 15. januar 1994 ble nemlig Per Inge Olsen forfremmet til full oberst og utnevnt til sjef for Luftforsvarets Tekniske Skolesenter, Kjevik. Denne tjenesten varte i to og et halvt år, fra 1994 - 96, så ble han igjen kalt til Forsvarets Overkommando, denne gang som sjef for Velferdstjenesten i Forsvaret.

Overkommandoen la beslag på hans arbeidskraft i fem år, fram til 2001. Så ble ringen sluttet - han ble beordret tilbake til Stavern, der han i sin tid hadde begynt sin militære karriere. Denne gangen hadde

han fått en helt klar - om enn et noe vemodspregget ordre: han skulle stå for nedleggelsen av den militære virksomheten på det skolesenteret som hadde utdannet så mange generasjoner av offiserer og underoffiserer. Det er klart at dette var et helt spesielt oppdrag.

- En så klart definert oppgave hadde jeg aldri tidligere blitt stilt overfor, sier Olsen. - Alle - fra de høyeste offiserer til de laveste befal - samt sivile ansatte - var i nøyaktig samme situasjon - ingen skulle lenger få beholde sine arbeidsplasser i leiren. Alle følte en nagende uvisshet om framtida, og Olsen følte det som sin klare plikt å formidle så mye informasjon og kunnskap til de ansatte som mulig, slik at alle visste hvilke muligheter og rettigheter de hadde.

De vanskelige valgene knyttet til framtida var det så opp til hver enkelt å treffe. I tillegg hadde han ansvaret for at han etterlot seg et sted som var vel egnet til etterbruk, at det var lagt til rette for bevaring av de tradisjonsrike bygningene, og ikke minst, at alle de som nå mistet arbeidsplassene sine, ble tatt hensyn til på best mulig måte. Og - når han nå ser tilbake, sitter han igjen med en følelse av at denne oppgaven er løst så godt det har vært mulig å få til.

- Sammenlignet med mange andre nedleggelse av arbeidsplasser, sier Olsen, - føler jeg at denne prosessen her i Stavern har gått uvanlig bra!

Per Inge Olsen har hele sitt liv vært opptatt av og engasjert i kultur, i begrepets videste forstand. Ikke som utøver, men som tilrettelegger og administrator. I flere år var han sekretær for Folkeakademiene i Trøndelag og styremedlem i Folkeakademiens Landsforbund. I denne perioden la han opp turnéer og formidlet arrangementer for alle slags kulturpersonligheter.

I perioden som sjef for Velferdstjenesten i Forsvaret arbeidet han aktivt med å styrke det sivilt/ militære kultursamarbeid rundt omkring i landet der Forsvaret hadde sine anlegg. Han hadde også Forsvarets Musikk som en del av sitt ansvarsområde og et etter hvert kjent arrangement som "Norsk Militær Tattoo" fikk sitt oppsving i løpet av denne tiden. Omgitt av bøker føler Olsen seg i godt selskap, men han kaller seg en "skippertaksleser". Når det gjelder musikk, er han nær sagt "altetende" - her går musikkvalget mye på hvilken stemning han til enhver tid befinner seg i. En dag kan det være DDE som fanger øret, til andre tider Sarah Brightman - eller stjernetenorer som

Pavarotti eller Andrea Bocelli. God gammel "trad-jazz" er heller ikke å forakte.

Fisking er også litt av en lidenskap - ikke med "fancy" utstyr. Helst bare med en enkel stang og en boks metemark, eller med stang fra et svaberg på Rakke. Med hus i Stavern og hytte i Bø som krever vedlikehold, er det ellers nok å bruke fritiden til.

- Uten Forsvaret ville jeg aldri ha fått anledning til å se og oppleve så mye av dette vakre landet vårt som jeg har gjort i løpet av min karriere. Jeg sitter igjen med utallige sterke inntrykk av den fine naturen som omgir oss.

Særlig banker hjertet hans varmt for Nord-Norge - både menneskene og naturen der oppe.

- Der finner du et stykke Norge du blir svært glad i, sier oberst Olsen.

Men - det ble nå Stavern til slutt, da!

De nakne fakta:

Per Inge Olsen, f. 30.7. 1945 i Trondheim.

Elev på befalsskolen i Stavern 1963-64

Plikttjeneste som sersjant på Ørlandet 1965-66

NATO Kolsås 1966-67

Offiserskurs i Stavern 1967-68, gikk ut som fenrik

Ørlandet 1968-77, opprykk til løytnant

1977-80 Kjevik

Forfremmelse til kaptein, beordring til Sørreisa 1980-87. Major 1985

Stavern 1987-89

Oslo, Luftforsvarsstaben 1989-92, oberstløytnant

1992-94 Stavern

Forfremmelse til oberst, 1994-96 Kjevik

Forsvarets Overkommando, Oslo 1996-2001

2001-02 Stavern

Den gamle "Vakta" - fra arrest til FVV's lokale.

Av Jan Egil Fjeld

Vakta slik den ser ut fra baksiden – kanskje ikke så kjent for mange ? I dag fugerer denne bygningen som lokalene til FVV, og er også Værft-magazinets redaksjon. Foto: Yngve Rakke

"Vakta" er den første bygningen man møter når man kommer inn hovedporten. Annenetasjen er trukket ut i et lite fremspring over inngangspartiet, noe som gjør at den gir et litt strengt inntrykk, omtrent som en brysk vakttersjant som mønstrer deg med rynkede øyebryn. I fronten er det innfelt noen jernplater i murpussen, ovnsplater støpt ved Fritzøe jernverk i tidsrommet 1710 – 1840. De tidligste motivene framstiller kong Fredrik 4 og dronning Louise, både som kronprins- og kongepar, i tillegg til et motiv som henspiller på sjøfart: "Neptun kjører på havet" og et fra 1750 skildrer "de to rikers våpen, bevoktet av de to villmenn."

Og "villmenn" kan saktens ved flere anledninger ha vært innom denne litt dystre bygningen, som i tillegg til vaktstue også tjente som arrestlokale. Og som sådan gjorde den nok god nytte for seg da den sto ferdig i 1752, for i disse årene kunne det gå ganske hardt for seg. Anlegget var jo under oppbygging i denne perioden, boforhold og forpleining var mildt sagt elendige, så det var ikke til å undres

at mange søkte trøst i de mange tilbud om brennevinsskjenking som staværingene frambød. Rett som det var barket arbeidsfolk, sjømenn og utkommanderte soldater sammen i ville slagsmål. Ja, det hendte endog at en altfor slagvillig matros ble dømt til døden for framferden sin. Og rimeligvis var det retterstedet på "Kaken" som var det siste den ulykkelige slagsbroren fikk se av Stavern.

Interiøret er akkurat så enkelt og upretensiøst som man kan forestille seg det av en over to hundre år gammel vaktstue. Men opp gjennom tidene har den nok vært litt av et trafikknutepunkt, både for selve leiren og kontakt med de omkringliggende distrikter (*se for øvrig utdrag av vaktjournalen i forrige nummer av Værfts-Magazinet.*) I disse små rommene har ordre vært gitt - og utført - både på dansk, norsk - og tysk. Vaktavløsninger har vært foretatt, mer eller mindre rebelske og berusede arrestanter har kommet og gått - eller blitt - stort sett på relativt kortvarige besøk. I nokså nøyaktig 250 år. Men den mest prominente "gjesten" som i hine, temmelig hardbarkede dager fikk se de barske arrestlokalene fra innsiden, var nok ja, vi kan jo la fantasien transportere oss til en - formodentlig sur og vindfull marskveld i 1787 -----

- Se opp, der! Gi plass! og korporal, slipp ikke arrestanten av syne!

Kommandoropene lød skarpt i den sure sørvesten, da en mann, påsatt både hånd- og fotjern, bryskt ble marsjert opp fra bryggen og inn hovedporten til "verven", som stedet ble kalt på folkemunne. En tungt væpnet eskorte sluttet en tett ring om stakkaren, som virket sliten og utmattet etter den brutale pågripelsen og håndteringen. Men han holdt ryggen rak, og det trassige blikket vitnet om at mannen ikke hadde latt seg knekke eller kue av behandlingen. Ryktene hadde svirret en stund allerede, og det hadde samlet seg en blandet flokk nysgjerrige foran den tunge verftsporten. De unge strakte hals og prøvde å få vite hva nytt? -. hva var det som foregikk?

- Hvem er det, mamma? Hvorfor har han de lenkene på seg?

- Hysj, barn! Det er nok en farlig forbryter!

- Å, nei, du mor! brummet en værbitte fisker, - han Krestian er nok ikke så farlige karen! Bare en oppkjeftig bondetamp fra Moland!

- En opprører mot øvrigheten! kom det skarpt fra en velfødd baker ved siden av dem. - En som ikke kjenner sin plass! En oppvigler som nærer opp under dovenslaskers misnøye!

- Å, det er vel på tide at noen protesterer mot de griske kjøpmennene! kom det fra en annen, en ung, kraftig arbeider med brunt, halvlangt hår og barkede arbeidsnever. - "Øvrigheta" holder seg helst med dem som har nok fra før!

- Ja, han Krestian har vært i København flere ganger, han, og prøvd å snakke litt vett og fornuft inn i danskekongen, brummet en bistert

utseende fisker, - men det har visst ikke hjulpet stort!

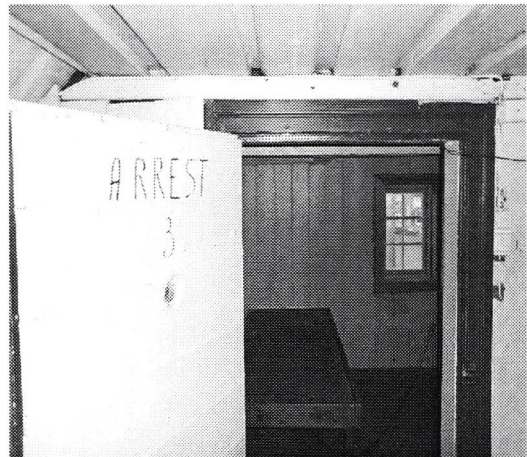
- Det er i seg selv en forbrytelse, det, min gode mann! bjeffet bakeren. - Det er ikke tillatt for almuesmenn å plage Kongen med alskens syt og klage!

- Det kan da vel ikke være forbudt å lød en forsagt stemme i flokken.

- Jo da, det er det! Ifølge forordningen av 1685, så -----

Diskusjonen og uenigheten bredte seg i den uensartede folkeflokken, i den grad at sersjanten som kommanderte de mannskapene som var blitt igjen utenfor verftsporten, ga ordre om at mengden skulle spre seg, noe de gjorde høyst motvillig.

* * *

De gamle arrestene finnes der ennå, akkurat slik de fremsto før i tiden. Foto: Yngve Rakke

Inne på vaktstuen satt vaktkommandanten og bladde i papirer. Han så opp da korporalen åpnet døren og kom inn, etterfulgt av tre soldater som halvt skjøv, halvt dro fangen med de klirrende lenkene inn i rommet. Fangen snublet og falt på kne, men soldatene halte ham brutalt opp i stående stilling etter lenkene. Det måtte ha gjort ulidelig vondt, men det knydde ikke i mannen. Han møtte sersjantens blick med fast tross, vek ikke unna.

- En oppsetsig bondetamp, den der! tenkte vaktkommandanten med bister mine. - Det er nok ikke for ingenting at vi har ordre om å gi ham hard behandling.

- Ned i arresten med ham! brølte han. - Det skal holdes streng vakt over ham - døgnet rundt! Korporal Pederssøn!

- Sersjant!

Vaktkommandanten tok en pistol fra skrivebordet og rakte korporalen. - Se her, ta den! Korporalen tok nølende imot det uvante

Fra et av Vaktas mer ukjente miljøer – kjelleren. Et særdeles lite trivelig sted, som i dag huser et ukjent antall "hybelboere" i form av ekstremt store og prektige edderkopper, samt annet smått og godt fra insektsverden. Foto: Yngve Rakke

håndvåpenet. - Jeg har et utmerket gevær, sersjant! Sersjanten smilte barskt. - Jo da, men denne er mer praktisk å bruke hvis du blir nødt til å skyte fangen. - Skyte ham? utbrøt korporalen forferdet. - Ja, det går nemlig rykter om at noen opprørske bondeslasker kan komme til å prøve å befri ham. Hvis så skulle skje, har vi klar ordre om at fangen skal drepes! Han må ikke slippe unna!

* * *

Inne i kommandantboligen like ved siden av vaktstua satt kommandør Grodtschilling i alvorlig samtale med kaptein Hammer, som ledet eskorten som hadde brakt Christian Lofthus til arresten på Fredriksværn Verft.

- Jeg må si at jeg liker svært dårlig å ha en slik betydelig fange sittende her i vaktarresten! brummet kommandøren. - Han bør anbringes på et sikrere sted så fort som mulig!

- Så absolutt, herr kommandør! samstemte kapteinen. - Hvem vet om ikke en bondereising allerede er i gang for å befri ham?

- Jeg sender et ilbud til Kristiania i morgen den dag, avgjorde kommandøren. - La meg nå se han bladde i noen papirer, - jo, så snart jeg får beskjed tilbake, kan vi

klargjøre en båt for å skipe ham videre. Den armerte skjærbåten "Elgen" burde egne seg godt til formålet.

Utmerket, herr kommandør! utbrøt kapteinen. - Heller ikke jeg føler meg helt trygg før han befinner seg i lenker på Akershus festning!

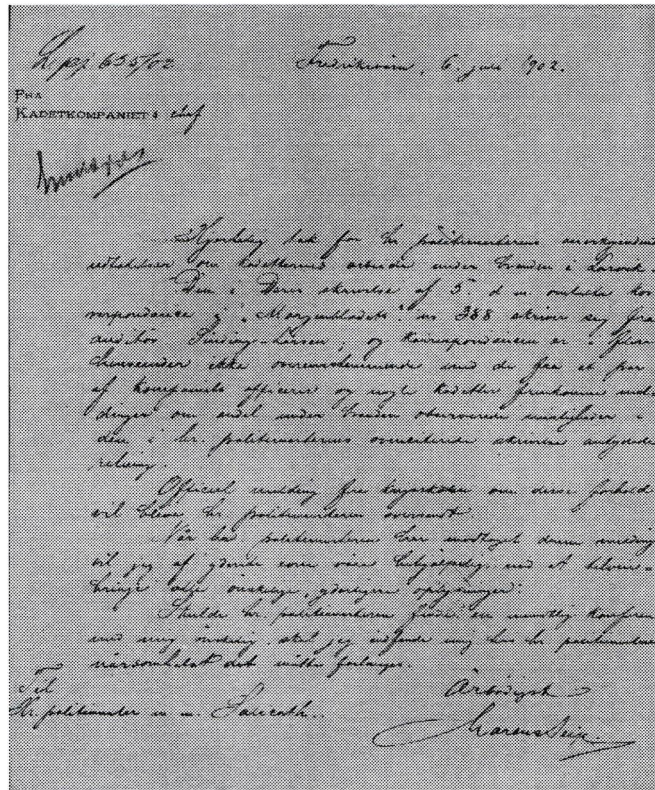
* * *

Og slik ble det. Talsmannen for bøndene i Agder, Christian Lofthus, tilbrakte fem netter i vaktarresten på verftet, før han ble brakt videre med båt til Drøbak, deretter landeveien til Akershus, hvor han ble lenket til en blokk i påvente av retter gang og dom. Den lot imidlertid vente på seg - først i 1792 falt dommen, som lød på livsvarig tvangsarbeid i lenker. Lofthus levde imidlertid bare i fem år etter det.

Etterskrift

I 1846 fødte en pike ved navn Else Sofie Jensdatter - Christian Lofthus' barnebarn - en sønn utenfor ekteskap. Hun var oppkalt etter sin bestemor. Barnefaren var en 18 år gammel apotekerlærling ved navn Henrik Ibsen. Fire år senere begynte han å skrive på sin eneste roman: "Fangen på Agershuus". Den ble imidlertid aldri fullført.

Et gammelt brev blir oversatt.

Fredriksvørn 6. Juli 1902

Fra Kadettkompaniets chef

Til Hr. Politimester m.m Salienth. (?)

Hjertelig tak for hr. politimesterens anerkjendene udtalelser om kadettenes arbeide under branden i Larvik.

Den i Deres skrivelse af 5. d.m. omtalte korrespondance i "Morgenbladets" nr. 388 skriver sig fra andiør Sinding-Larsen, og korrespondancen er i flere henseender ikke overhendstemmende med de fra et par af kompaniets officerer og nogle Kadetter fremkommer midlinger om en del under branden observerede misligheder i den i hr. politimesterens ovenciterede skrivelse antydende retning.

Officiel melding fra krigsskolen om disse forhold vil blive hr. politimesteren oversendt.

Når hr. politimesteren har modtaget denne melding vil jeg af yverste som være behjælpelig med A tilveiebringe alle onskelige ydligere oplysninger:

Skulde hr. politimesteren finde en muntlig konference med mig ønskelig, skal jeg indfinde mig hos hr. politimesteren når som helst det måtte forlanges.

Ærbødigst
Lorens Seip

Skjulte "skatter" under Staverns gater

Av Rune Sørli

Utrolig – men sant – under våre føtter ligger Staverns historie bokstavelig talt lag på lag. Her skjuler det seg "skatter" fra istiden og frem til bybrannen i 1883.

Det er Jan Reime Kristiansen som for tiden er "sjefs-arkelag" nede ved havnen – og det er ganske utrolig hva han finner i løpet av en liten time en iskald søndags formiddag.

Her ligger et "herrrlig" kulturlag i form av fortidens rullesteins belegging. Om dette har vært en del av et gateparti vet man ikke, her finnes flere muligheter. - Jeg heller mer over til at dette er et gulvdekke i en bygning, sier Reime Kristiansen, og legger til at det på opprinnelige bytegninger fra tiden før bybrannen i 1853, var plassert et hus eller lignende akkurat nøyaktig her. Det er imidlertid hevet over enhver tvil at dette er virkelig spennende. Foto: Yngve Rakke

Her ligger rester etter "gårsdagens" dagligliv i Stavern – her et lite knippe "godsaker" som, kritt-piper, keramikk, glassbiter, potteskår og mye, mye rester etter gode velsmakende måltider i form av både kjøtt og fisk. Det er godt det finnes folk som Jan Reime Kristiansen, og trolig har han samlet sammen såpass meget funn at dette kan utgjøre en fin montasje i en monter ved en fremtidig utstilling. Foto: Yngve Rakke.

Det er ikke bare kritt Piper og flaskehoder som kommer for dagen når det graves nede ved havneområdet. Også fortidens gamle strandsoner kommer frem i lyset, lag på lag. Her kan man faktisk følge tiden fra dinosaurenes tid til i dag. Her ligger restene av skjell og dyr – som levde her på Stavens strender lenge før et menneske satte sin fot her. En av de som har fattet stor interesse for nettopp dette, er Viggo Rakke som tilfeldigvis sto midt oppe i private undersøkelser når Værft-Magazinet ankom stedet. Foto: Yngve Rakke.

Et gammelt fotoalbum forteller Tilhørende Fritz Deberitz

Fritz Deberitz har vært så elskverdig å stille store deler av sine utrolig flotte bildesamling til FVV rådighet. Her finnes det en "liten" fotoskatt av både bilder og negativer.

Vi bringer herved et aldri så lite utvalg.

Hvem er nå denne Fritz Deberitz ?

Han er født 10. august 1914, og startet sin militære karriere med 6 måneders tjeneste i Garden i 1933.

Deretter ble det Hortensteknikeren i 1935-36, før han kastet seg ut i Hærens Befalsskolen luftvernlinje i Oslo – med aspiranttiden i Stavern.

Juni 1936 ble han sersjant og lagfører – hans plikttjeneste i 1937 ble utsatt på grunn av at han da hadde begynt på Politiskolen.

Høsten 1938 ble han imidlertid fenrik.

I 1939 ble det nøytralitetsvakt-/krigstjeneste ved NK-batteri på Kongsberg. Han tjenestegjorde også som sjef for vaktstyrken ved luftvernet i Horten.

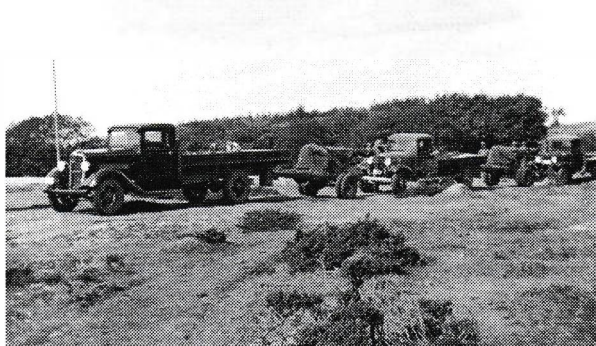
Under krigen var han assistent for sjefen for politiet/brannvernet på Karljohansvern orlogsstasjon i Horten.

Etter krigen vendte han tilbake til polititjeneste – fra 20/6-45 – ved Oslo Politi Kriminalavdelingen.

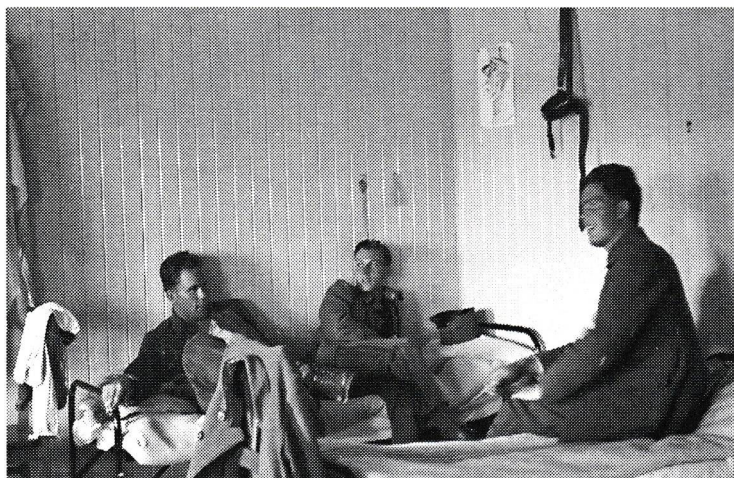
Pensjonist fra politiet i 1972.

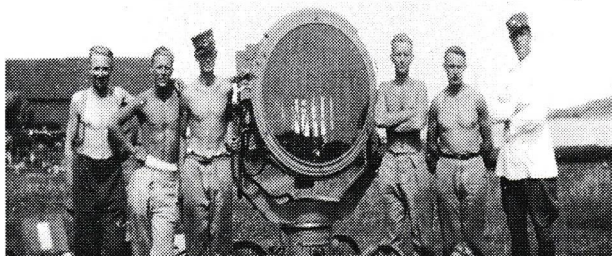
Luftvernkommandoen i Horten 1940. Fenrik Deberitz til høyre, Fenrik Enger til venstre og Nk.-lt. Kaltvedt i midten.

Fra oppvisningen for Kongen på Rakke i august 1935.

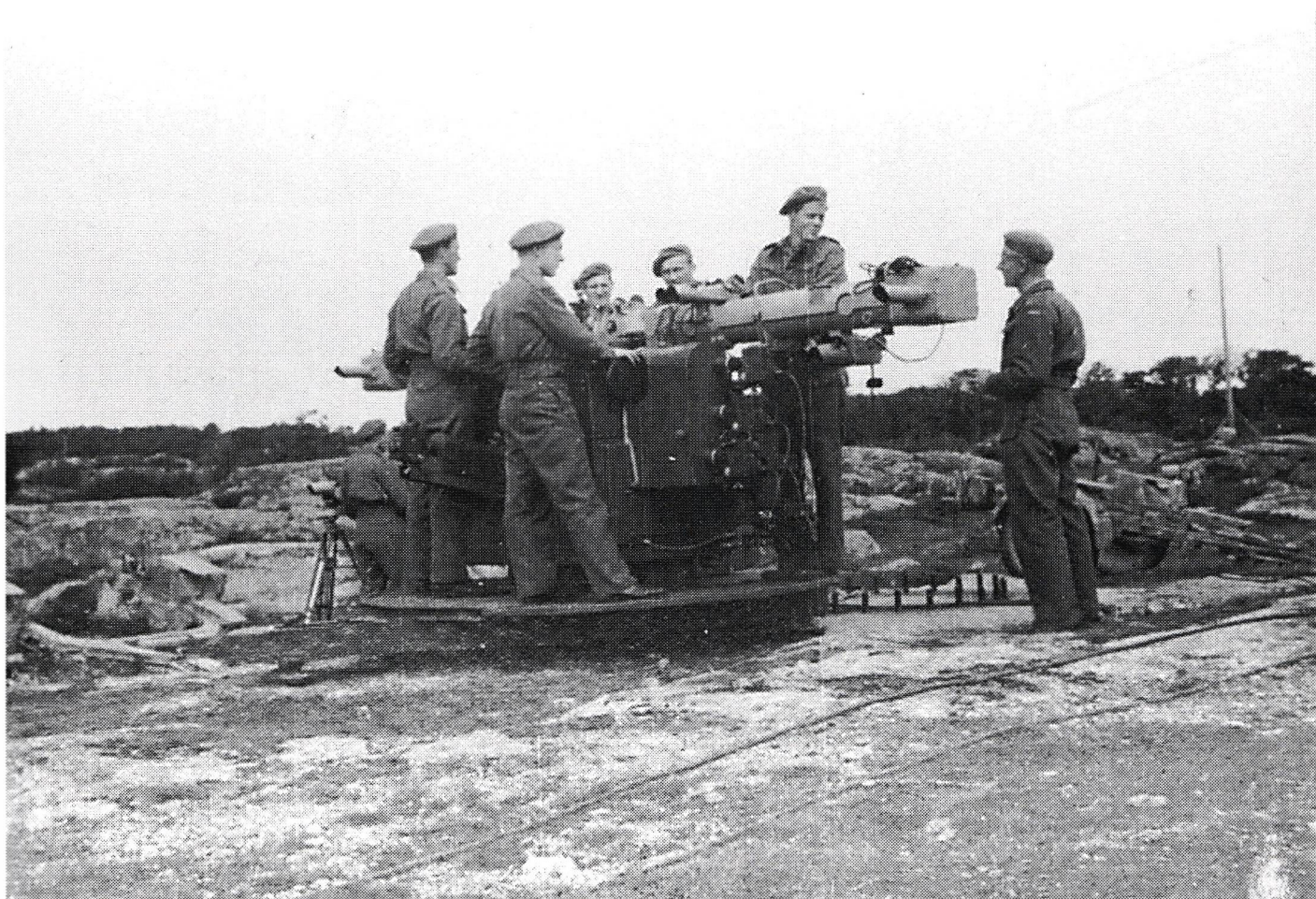
Hverdag på "Kadett-rommet" i Stavern i 1935/36.

Øvelse med 90 cm lyskaster på sletta i 1935.

Inspeksjon av en av de franske kanonene i batteriet på østre-Rakke i 1936.

Opplæring i bruk av ex-tysk sentralsikte på østre-Rakke i 1946. Legg merke til at det er plassert nesten midt oppe på et av de gamle festene til de franske kanoner som var plassert på stedet i 1930-årene.

Avsløringen av Tordenskjold-statuen i Stavern

Av Rune Sørli

Alle har vi vel sett Tordenskjold-statuen på Mølleberget i Stavern - og alle har vel fortalt ett og annet om denne til kjente som har vært her på besøk. Nå skal ikke jeg skrive historien til statuen som sådan, men se litt på når og hvordan selve avsløringen foregikk, denne høysommerdagen i 1935.

Selve avsløringen ble foretatt i forbindelse med den så populære Stavernsfesten den 11 juli, som samlet store mengder av mennesker, både som tilskuere og som deltakere. Festen ble fordelt på både lørdag og søndag, med karneval og kabaret på lørdagen, og avsløringen av Tordenskjold statuen, og stor ildfest på søndagen. Det ble i følge avisene rapportert om rekord-mange mennesker i Stavern - så mange at man i «Nybrott» skrev: *Gatene var tettpakket av folk både lørdag og søndag, og Staverns egne folk kan være glade for at dørene i husene er til at bevege innover, hadde det vært motsatt, hadde det ikke vært sjanse til å komme seg ut.*

Da det gjaldt selve avsløringen av statuen, var denne tidsatt til kl. 12.00 på søndag, med tale av professor Jacob Worm-Müller.

Allerede i god tid før selve høytideligheten var det kommet mange som ville overvære begivenheten. Tordenskjold-statuen som var hyllet inn i en

Professor Jacob Worm-Müller avslører statuen, som var en gave til kommunen fra Fredriksvern Sparebank. Foto: Rune Sørli fotosamling.

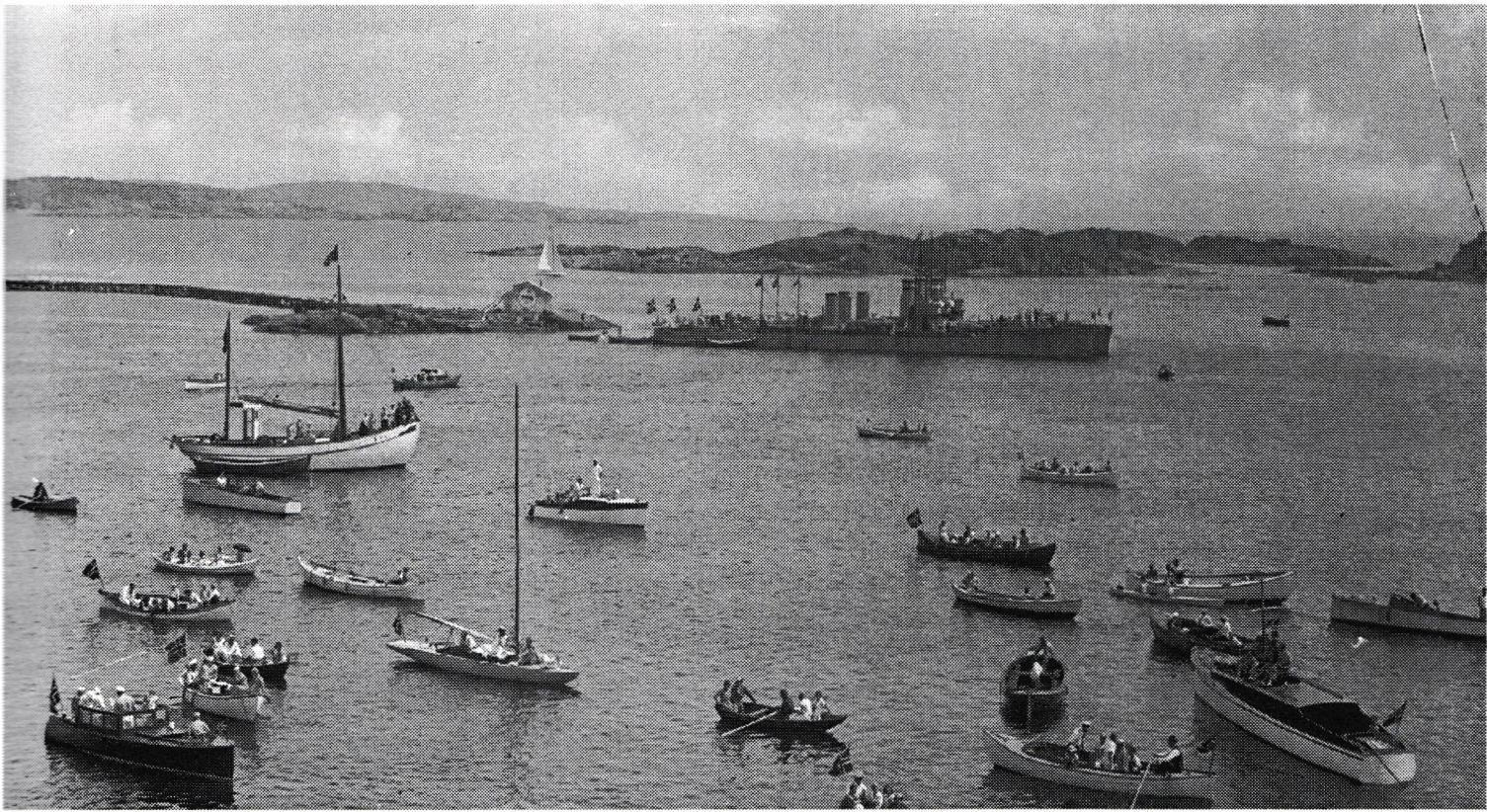
presenning blafret i vinden. Presis klokken 12.00 tok musikken til, og markeringen var begynt.

Da var antallet publikummere kommet opp i godt over 1000 personer. På havnen lå mange av marinens fartøyer, blant annet torpedobåter og mineleggeren «Freya».

Marinens mannskaper og befal var landsatt for så å danne en æresvakt rundt statuen oppe på berget. Soldatene var under ledelse av løytnant Marstrander. De sto i stram givakt mens professor Jacob Worm-Müller leste sin tale.

Deretter snudde han seg mot statuen og med lett skjelvende hånd tok han tak i snoren - og med et rykk lot han presenningen falle.

Folket gav en unison begeistrede lyd fra seg, før applausen fosset løs. Alles blikk var på dette tidspunktet rettet mot bronsestatuen, som viste Tordenskjold i sin fulle størrelse - dog uten parykk.

Marinefartøyene fra Horten hadde ankret opp utenfor Floskjær-holmen, mens Staverns befolkning gikk "mann av huse" og ut i alle de fritidsbåter som var tilgjengelige. Foto: Vestfold Fylkesmuseums arkiv.

Dermed salutterte «Freya» nede på havnen og de soldater som sto vakt sang sammen med folket - «Ja, vi elsker. -». Så var det formanden i Fredriksværn Sparebanks forstanderskap, Anton Schröder - som overleverte statuen til byens kommune som gave. Kommunen kvitterte med å spandere lunsj for gjestene på Wassilioffs hotell. Nå hadde liksom Fredriksværns befolkning fått ennå noe mer å være stolte av - en skikkelig markering av

den største sjøhelten av dem alle - var å ble knyttet til byen.

Selve avsløringen hadde også nasjonal interesse, derfor var både filmavisen og kringkastingen på stedet. Radiolyttere rundt om i landet - hvor signalene kunne mottages på sprakende apparater - kunne bare undres over dette lille stedet på norskekysten som ble tildelt en slik en ære. Professorens tale ble overført i sin helhet - likeså folkets hyllest.

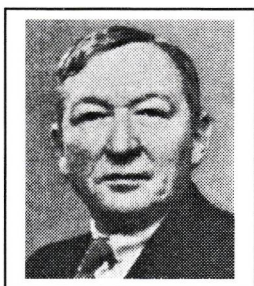
Stolt star han der – Peter Wessel Tordenskjold – og skuer utover havnen og sjøen.

Selve talen inneholdt en noe overdreven historisk tilknytning av sjøhelten til byen - man kunne fort få inntrykk av at dette var det stedet han var mest, og sitat fra talen: *Stavern har han ofte tydd til - her var hans plass.*

Tordenskjold kom til Stavern som løytnant i en alder av bare 21 år, og det er denne unge løytnanten Gustav Vigeland tok tak i når han modellerte sin statue allerede i 1917.

Avisene, lokalt som på riksplan brakte stoff fra både festen og avsløringen i dagene derpå - og felles for dem alle var den store begeistringen. De gode

ordene haglet i spaltene - selv arbeiderpressen glimtet til med positive vendinger. Men - så kom det en liten artikkel i «Nybrotts» tirsdagsutgave - sitat: *I anledning avsløringen av Tordenskjold monumentet holdt Stavern kommune en lunsj, hvortil var innbudt ca. 40 personer. Pressen var også innbudt - untagen «Nybrott». Vi føler oss ikke det minste bitter. Når vi overhodet nevner det så er det kun for å bevise at det ikke er bare store folk i Stavern. De som gjerne vil være store kan undertiden være temmelig små.* Sitat slutt.

Hvem var denne Professor Jacob S. Worm-Muller ?

Han var født i 1884 i Oslo, og døde i 1963.

Professor ved Universitetet i Oslo fra 1928.

Han har skrevet en rekke solide historiske verk, bl.a. redaktør av Den norske sjøfarts historie, samt redaktør i tidskriftet Samtiden fra 1925.

Videre var han også redaktør for tidskriftet The Norseman fra 1943 til 1945.

Han var en av landets fremste talere, og særlig var hans innsatts under krigen – som taler og formidler i BBC – meget stor.

Etter krigen var han bl.a. formann i Norges Venstrelag fra 1945 til 1952.

*Worm-Muller taler til marinegastene.
Foto: Rune Sørlie fotosamling.*

Redaksjonen ønsker stoff til neste nummer – ta kontakt med redaktør Rune Sørlie, eller Jan Egil Fjeld – Yngve Rakke.

En tragisk ulykke utenfor Rakke i 1945

Av Rune Sørli

Fred-sommeren 1945 inntraff det en tragisk flyulykke utenfor Rakke Fort. En rekke soldater var vitne til hendelsen, som kostet to unge norske flygere livet. Ulykken er i dag nærmest glemt – men for de som opplevde denne dagen, kommer nok aldri minnene til legge seg.

Det var den 2. juli ca. kl. 11.00, at et norsk to-motors militært Mosquito-fly fra den norske 334 skvadronen i England., type: FB Mk. VI, kom flyvende i relativt lav høyde over havflaten i nordlig retning. Flyet var i følge med to andre Mosquitoer – de kretset en omgang over Stavern. Det ene flyet – ulykkes flyet – gikk meget lavt over sjøen utenfor Rakke, trolig på grunn av at et skip som gikk mot Stavern. I hvert fall var det et tysk skip som seilte inn mot Stavern på det samme tidspunkt, og trolig har nok dette fanget pilotenes oppmerksomhet. Et av øyenvitnene til hendelsen var Reidar Rakke, som lå ute på fjorden med båten sin. At han fikk føle ulykken på kloss hold er hevet over en hver tvil, da han befant seg bare vel 100 meter fra flyets nedslagsfelt. Han kunne etterpå fortelle at flyet kom så lavt over vannet, at da det skulle svinge skar vingen ned i vannoverflaten – dermed tok det tak, og hele flykroppen smalt i overflaten – deretter spratt flyet opp i luften igjen – før det gjorde flere rundkast i luften og eksploderte med et brak. Det ble en ganske kraftig flammeutvikling, og røyken lå kullsvart fra brennende flybensin på havaristedet. Denne flytypen var laget av stort sett trevirke, aluminium og seilduk. Dette forklarer at

det var svært mye vrakgods som fløt i land dagene etter ulykken. En stor del av vrakgodset ble også samlet sammen av fiskere, småfartøyer og militære som var på ulykkesstedet kort tid etter. På bryggen i Stavern tok representanter fra forsvaret og hjemmestyrkene seg av vrakrestene. Også flygerne ble funnet – omkommet – og disse ble fraktet inn til Stavern, hvor de ble lagt i kapellet på kirkegården. Den ene flygeren hadde faktisk fallskjerm på seg, og som i tillegg hadde follet seg ut – noe som tyder på at de trolig hadde problemer og forsøkte å nødlande flyet. Av alle de restene som ble funnet, var blant annet et av hjulene og akterstellet som var merket RF 647 og DTD 83 AC. Etter ulykken ankom representanter for Hærens overkommando og engelske offiserer til, og disse overtok den formelle etterforskningen. Lensmannen kunne i dagene derpå opplyse at de to omkommende var: flyfenrik Torberg Haaland og fenrik Per Egil Ilsaas.

Stavernsmannen og dykkeren, Yngve Rakke, har dykket mye utenfor Rakke i de siste årene, og har uten å vite det trolig funnet en av motorene, samt en rekke aluminium rester - som trolig stammer fra det samme flyet.

Per Egil Ilsaas:
f. 14.7.1918
fra Oslo
Han hadde flyktet som motstandsmann til England i juni 1942.
Sluttet seg til det militære etterretningstjenesten, og kom tilbake til Norge i denne tjenesten.
Her virket han frem til januar 1943.
Han utdannet seg etterpå til flyger ved "Lille Norge".
Ilsaas ble etter ulykken gravlagt i Oslo.

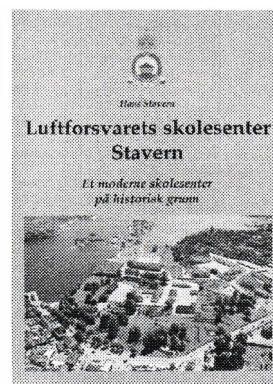
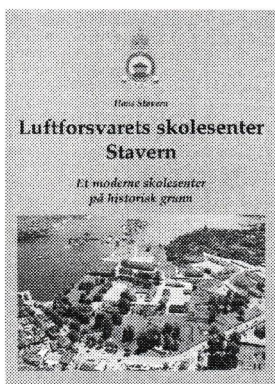

Torberg Haaland:
f. 4.10.1915
fra Førde
Reiste til England i en fiskeskjøyte våren 1941 – utdannet seg til flyger i Toronto. Ble i 1944 flyinstruktør, og ble stasjonert på en flybase i England.
Haaland ble etter ulykken gravlagt i Førde.

Ny bok om Fredriksvern Verft.

Hans Støvern har skrevet ny bok om Forsvarets virksomhet på Fredriksvern verft.
Boken har fått tittelen:

Luftforsvarets skolesenter Stavern - Et moderne skolesenter på historisk grunn.

Som det fremgår av tittelen er det Luftforsvarets skolesenter Stavern (LSS) som står i sentrum, men de skolene og avdelingene som har hatt garnison på Fredriksvern verft tidligere, har også fått sin plass mellom permene. Byen Stavern, stedets historie, tradisjoner og atmosfære er også omtalt. Innholdet må nødvendigvis grense inn mot boken "Fredriksvern verft 1750 – 2000, Fra galeiverft og flotilje til moderne skolesenter", men fokuset er i større grad satt på skolevirksomheten, og da særlig på den som har foregått etter krigen. Boken er skrevet på oppfordring fra Forsvarssjefen etter at Stortinget bestemte at LSS skulle legges ned, og at Forsvarets virksomhet i Stavern skulle opphøre. Han ønsket at de avdelingene som måtte legges ned skulle få sin historie dokumentert, gjerne i form av en bok, slik at viktig

historie ikke gikk i glemmeboken og ble tapt ved nedleggelsen. Boken er trykket i A4 format. Dette er et stort format, men det er gjort for å yte de mange fine fotografiene rettferdighet. Boken er utgitt med flyblå skinninnbinding med LSS' skolemerke i farger prentet inn på forsiden. Den er på 175 sider og har 135 bilder hvorav de fleste er i farger. Boken er først og fremst tilegnet alle som har hatt sin arbeidsdag i leiren. For Fredriksvern Verfts Venner er den et positivt bidrag i arbeidet med å gjøre verftets historie bedre kjent. Siste sjef ved LSS, oberst Per Inge Olsen, har bestemt at alle som tjenestegjorde ved LSS det siste året før nedleggelsen, altså i 2002 skal få boken til odel og eie. Boken vil komme ut ved påsketider i 2003. Bort i mot 300 eksemplarer vil bli lagt ut for salg slik at de som ønsker det kan få kjøpt den.

Fredriksvern Motorverksted as

etablert 1916

*En tradisjonsrik bedrift med et nært nabolikskap til
Fredriksvern Verft*

i nær 90 år.

“BANKEN” i Stavern fra 1841

Vår bank har betjent lokalmarkedet i Stavern med banktjenester helt siden 1841. Mangt og mye har skjedd siden den tid, men "banken" i Stavern er fortsatt i god drift og betjener også i dag både privatpersoner og bedrifter med et variert og komplett tilbud av finansielle tjenester. Tidene forandres, folks behov og ønsker endres, noe vi i SpareBank 1 Vestfold har tatt konsekvensen av.

Engasjert i lokalsamfunnet

Honnørordet "Lokalbanken" betyr noe for oss i Stavern. Vi har engasjert oss i et stort antall arrangementer både av kulturell og idrettslig art. En aktiv medspiller i "Glade dager", sponsor for musikk-korps og idretts-foreninger, samt bidragsyter til en rekke andre tiltak i lokalsamfunnet Stavern. Vi håper at du setter pris på dette og også for fremtiden vil gjøre dine bankforretninger hos oss.

Velkommen som kunde i “BANKEN” i Stavern!

Sidsel E. Andersen

Turid Selvig

Rønnaug Engesveen

Hanne Sandene

Alt på ett sted

SpareBank 1 Vestfold

Tlf. 33 48 35 00 www.vestfoldsparebank.no